

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Radka Vinklerová

Rodina s nezaopatřenými dětmi v nepříznivé sociální situaci

OLOMOUC 2014

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala samostatně a použila jen pramenů a informačních zdrojů uvedených v seznamu literatury.

V Olomouci dne 31.3.2014

Bc. Radka Vinklerová

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Marcele Musilové, Ph.D. za konzultace a odborné vedení při zpracování diplomové práce. Děkuji i rodinám, které se mnou na diplomové práci spolupracovaly.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Radka Vinklerová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií PDF Olomouc
Vedoucí práce:	Doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Rodina s nezaopatřenými dětmi v nepříznivé sociální situaci
Název v angličtině:	A family with dependant children in an unfavourable social situation
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na rodiny s nezaopatřenými dětmi v nepříznivé sociální situaci. Zabývá se rodinou, dětmi, sociální pomocí. V praktické části jsou uvedeny kazuistiky rodin. Cílem práce je zjištění příčin a důvodů, které způsobily, že se zkoumané rodiny s nezaopatřenými dětmi dostaly do nepříznivé sociální situace a zjištění, zda se rodinám podařilo nepříznivou sociální situaci překonat a stabilizovat.
Klíčová slova:	Rodina, děti, sociální pomoc, nepříznivá sociální situace
Anotace v angličtině:	The dissertation is focused on families with dependant children in an unfavourable social situation. It deals with family, children, social help. In the practical part are mentioned case interpretations of the families. The aim of the dissertation is to find out the causes and reasons that caused that the examined families with dependant children got into the unfavourable social situation and also to find out if the families managed to get over and stabilize this unfavourable situation.
Klíčová slova v angličtině:	Family, children, social help, unfavourable social situation
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	78
Jazyk práce:	český

Obsah

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.2 SOCIÁLNÍ SYSTÉM	15
1.3 ORGÁNY SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	16
2 RODINNÁ POLITIKA	18
2.1 RODINA.....	18
2.2 FUNKCE RODINY	20
2.3 RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST - ODPOVĚDNOST	21
2.4 VÝCHOVA DĚTÍ.....	22
3 SITUACE DĚTÍ V RODINĚ	25
3.1 OSOBNOST DÍTĚTE	25
3.2 VÝVOJOVÁ OBDOBÍ DÍTĚTE	26
3.3 NEZAOPATŘENOST DÍTĚTE	28
4 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU	30
4.1 SOCIÁLNÍ PRÁCE	30
4.2 METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU	31
4.3 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI	33
5 SOCIÁLNÍ UDÁLOSTI	35
5.1 PŘEHLED SOCIÁLNÍCH UDÁLOSTÍ	35
5.2 NEZAMĚŠTNANOST	37
5.3 CHUDOBA	38
5.4 PŘEDLUŽENÍ RODINY	39
6 SOCIÁLNÍ POMOC	40
6.1 SYSTÉM SOCIÁLNÍ POMOCI	40
6.2 SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ.....	41
6.3 STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA.....	42
6.4 POMOC V HMOTNÉ NOUZI	44
II. PRAKTICKÁ ČÁST	47

7 METODOLOGIE VÝZKUMU	48
7.1 DEFINOVÁNÍ VÝZKUMU.....	48
7.2 VÝZKUMNÝ CÍL, VÝZKUMNÁ METODA A VÝZKUMNÝ VZOREK	49
8 KAZUISTIKY	51
KAZUISTIKA č. 1	51
KAZUISTIKA č. 2	54
KAZUISTIKA č. 3	57
KAZUISTIKA č. 4	59
KAZUISTIKA č. 5	63
KAZUISTIKA č. 6	66
9 SHRNUTÍ VÝZKUMU	71
ZÁVĚR	73
SEZNAM ZKRATEK.....	75
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	76
PRÁVNÍ NORMY	78

ÚVOD

„Zdokonalit rodinu je nejtěžší, nejkomplikovanější práce na světě.“¹

(V. Satirová)

Úvodní citace diplomové práce nastiňuje, jakým směrem se bude má práce ubírat. Je zřejmé, že se budu zabývat rodinou a dopady společnosti na rodinu. Budu popisovat situace, ve kterých se rodiny během své životní pouti mohou ocitnout. Zároveň se budu zabývat dětmi v rodině a možnostmi pomoci rodině v jejich nepříznivé sociální situaci.

Bakalářskou práci jsem zaměřila na téma „Sociální systém ČR“. Úkolem bylo popsat současný sociální systém a názorně ukázat, které dávky jsou naším systémem vypláceny. V době, kdy jsem zpracovávala bakalářskou práci, se sociální systém skládal ze tří pilířů. První pilíř tvořilo sociální pojištění, jehož úkolem bylo nahradit stávající příjem, na které se občan může předem připravit úhradou pojistného. Druhý pilíř byl zaměřen na dávky státní sociální podpory, a to zejména na rodiny s nezaopatřenými dětmi. Třetí pilíř sociálního systému byl tvořen sociální pomocí, která řešila komplexně situace osob ohrožených sociálním vyloučením, zabezpečovala základní osobní potřeby občanů a byla zaměřena nejen na jednotlivce, ale i rodiny s dětmi. Svou práci jsem pojala jako metodickou příručku. Bakalářskou práci jsem prokládala praktickými příklady výpočtů dávek jak státní sociální podpory, tak pomoci v hmotné nouzi. Občan si sám na základě příručky mohl zkusit spočítat, zda má či nemá na danou dávku nárok. Přihlédnu-li k tomu, že s rodinami pracuji již mnoho let a téma bakalářské práce bylo zaměřeno na sociální oblast, zaměřuji se i v diplomové práci do sociální oblasti, zejména na rodiny s nezaopatřenými dětmi v nepříznivé sociální situaci.

Pracuji jako sociální pracovník a své dlouholeté zkušenosti z praxe využiji v diplomové práci. V sociální oblasti jsem pracovala, i nadále pracuji, zejména s rodinami. Musím se zmínit, že jsem rodinám s nezaopatřenými dětmi nejdříve vyplácela dávky sociální potřeby, jejichž účinnost byla ukončena rokem 2006, kdy vešel v platnost nový zákon o pomoci v hmotné nouzi s účinností od roku 2007, a začaly se vyplácet dávky pomoci v hmotné nouzi. V roce 2012 došlo k dalším změnám v sociální oblasti. Dávky pomoci v hmotné nouzi přešly pod úřady práce. Na obcích zůstala sociální práce a je zaměřena na pomoc lidem v jejich nepříznivé sociální situaci.

¹ SATIROVÁ, Virginia. *Kniha o rodině*. 2. vyd. Praha : Práh, 2006. s. 17. ISBN 80-7252-150-0.

Práce s rodinami s nezaopatřenými dětmi je velmi náročná. V rodině existuje mnoho aspektů, které je zapotřebí řešit. Pro vyřešení nepříznivé situace je nutné zvážit správný směr pomoci, aby došlo k postupné stabilizaci rodiny a k vyřešení vzniklých problémů v rodině. Jedná se o velmi nelehký úkol. V rodinách se vyskytují situace občas natolik komplikované, že cesta k úspěchu není jednoduchá. Rodina prochází trnitou a svízelnou situací a úspěch závisí na její vůli a ochotě naslouchat radám a pomoci sociálních pracovníků. Překonání nepříznivé sociální situace v rodinách je během na dlouhou trať. Nejedná se o záležitost, která by byla vyřešena okamžitě. Všechny zúčastněné osoby se musí obrnit trpělivostí a silnou vůlí. Obrovskou odměnou se pro sociální pracovníky za jejich vykonanou práci stává každý malý posun k vylepšení situace rodiny.

Rodina je základním stavebním kamenem naší společnosti. Nedílnou součástí naší životní cesty je založení rodiny a výchova dětí. Pro dítě se rodina stává odrazovým můstkem do života. Na rodině závisí, jaký základ bude dítěti do vínku dán. Funkční rodina dítěti vytváří pocit jistoty, bezpečí. Dítě zde získává své první zkušenosti, své návyky, poprvé se setkává s autoritami a učí se je respektovat. Rodina je základem další generace naší společnosti. Jejím úkolem je vychovat z dítěte dospělého člověka, který bude nejen člověkem s pevnými charakterovými vlastnostmi, ale bude mít i pocit odpovědnosti.

V dnešní době rodina ztrácí svůj původní význam, neboť dnešní mladí lidé nevidí v rodině takový smysl, který vidělo mnoho generací před námi. V naší společnosti se uzavírání manželství nenosí. Páry žijí nesezdány, manželství považují za přežitek. Posunuje se nám věk pro zakládání rodiny. K tomuto kroku je vede velká nejistota. Po ukončení studia mají problém najít si práci, chybí jim finanční prostředky na získání svého bydlení, nejsou schopny se osamostatnit. Zároveň společnost nabízí i nové možnosti. Otevření hranic po roce 1989 dává mladým lidem zcela jiný směr. Mohou cestovat, poznávat nové kultury, budovat si svou kariéru, získávat zkušenosti za hranicemi naší země a zakládání rodiny není jejich prioritou.

Diplomová práce je členěna do dvou základních částí, které jsou nadále rozčleněny na kapitoly a podkapitoly, aby se práce stala přehlednější a systematicky ucelenější.

V teoretické části je diplomová práce zaměřena na vymezení základních pojmů. Zabýváme se rodinou, nezaopatřenými dětmi, jejich vývojem, výchovou, současně i sociální prací a sociálními pracovníky, kteří rodinám pomáhají z jejich nepříznivé sociální situace. Stručně popíšeme i systém sociální pomoci.

V praktické části popíšeme výzkumné metody a zaměříme se na popis vývoje v rodinách. Na příčiny, které způsobily, že se rodiny ocitly v nepříznivé sociální situaci. Zároveň zde popíšeme, jakým směrem se ubíral vývoj rodiny ke zlepšení situace.

Cílem teoretické části práce je analyzovat životní situace rodiny s nezaopatřenými dětmi, do kterých se během své životní cesty dostávají a popsat pomoc rodinám, která je v našem státě poskytována.

Cílem praktické části práce je aplikovat teoretická východiska do situace konkrétních, vybraných rodin s nezaopatřenými dětmi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V teoretické části práce vymezíme základní pojmy, se kterými budeme v následujícím textu pracovat a zaměříme se nejen na pomoc, která je rodinám s nezaopatřenými dětmi v našem státě poskytována, ale i na její organizační strukturu.

1.1 Vymezení základních pojmů

Sociální politika našeho státu pracuje s celou řadou pojmů, které v diplomové práci pro přehlednost objasníme. V následujícím textu budeme některé pojmy definovat. Podíváme se, jak různě jsou v naší literatuře definovány pojmy rodina, dítě, nezaopatřenost dítěte, sociální zabezpečení, sociální pomoc, sociální péče, sociální služby, sociální poradenství, sociální nouze, nezaměstnanost, sociální práce, sociální pracovník.

„Rodina family V užším, tradičnějším pojetí skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce). V širším pojetí, jež se začíná rozšiřovat v USA a v některých státech EU, se za r. začíná považovati skupina lidí, která se jako r. deklaruje na základě vzájemné náklonnosti. (V systému sociálního zabezpečení v ČR se podle platných zákonů považuje za rodinu soužití rodičů a nezaopatřených dětí).“²

„Rodina, spol. skupina spojená manželstvím n. pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.“³

„Dítě/nezletilý child/minor Nedospělá osoba. Podle některých v ČR platných právních norem (např. z. 140/1961) člověk mladší než 15 let. Podle jiných norem a konvencí mezinárodních organizací (OSN, UNESCO) člověk mladší než 18 let. Podle občanského zákoníku (z. 40/1964) vzniká způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti narozením. Tuto způsobilost má i počaté dítě, pokud se narodí živé.“⁴

„Dítě, lidský jedinec v období od narození do 15 let; právně nezletilec.“⁵

„Nezaopatřené dítě dependent child V právním řádu ČR dítě do doby skončení povinné školní docházky (ta má u nás trvat po devět let od šestého roku věku) a také po jejím ukončení, ale nejdéle do 26 let, pokud se dítě připravuje na povolání nebo se kvůli nemoci či svému

² MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.177. ISBN 978-80-7367-368-0.

³ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha : Jiří Budka, 1996. s.181. ISBN 80-90 15 49-0-5.

⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.47. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁵ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. v ČR Praha : Jiří Budka, 1996. s.181. ISBN 80-90 15 49-0-5.

*zdravotnímu stavu na povolání připravovat nemůže. Do 18 let se za n. d. považuje i dítě, které není zaměstnané, je vedeno v evidenci úřadu práce a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti.*⁶

„Sociální zabezpečení social security Mezinárodním právem definovaný soubor institucí a institutů, který poskytuje ochranu a pomoc lidem v případech ohrožení zdraví, nemoci, nezaměstnanosti, zdravotního poškození, invalidity, pracovního úrazu, stáří, těhotenství a mateřství, rodičovství a úmrtí živitele.“⁷

„Sociální zabezpečení můžeme charakterizovat i jako souhrn právních, finančních a organizačních nástrojů a opatření, jejichž cílem je kompenzovat nepříznivé finanční a sociální důsledky různých životních okolností a událostí ohrožujících uznaná sociální práva.“⁸

„Sociální pomoc social assistance Peněžní nebo věcné dávky a služby poskytované za určitých podmínek, na základě určitých kritérií a průzkumu majetkových poměrů jednotlivcům nebo rodinám, které se nacházejí na spodní hranici příjmového žebříčku nebo pod určitou úroveň sociálního minima.“⁹

„Sociální pomoc je určena k zabezpečení základních životních potřeb osob v situaci absolutního nedostatku hmotných prostředků a v těch situacích, kdy osoby nejsou schopny samy ani s pomocí vlastní rodiny zabezpečovat svoje základní životní potřeby.“¹⁰

„Sociální péče social welfare S. p. vyplývá ze společenské solidarity a spočívá v redistribuci prostředků a služeb ve společenském prostoru, jejichž cílem je všestranný rozvoj jednotlivce. S. p. se realizuje sociálním pojištěním, zdravotním pojištěním, státními podporami, sociální pomocí a sociálními službami.“¹¹

„Pojem sociální péče odpovídá anglickému pojmu social welfare a zahrnuje systematické úsilí veřejnoprávního subjektu o řešení životních situací, které občané nejsou schopni řešit vlastními silami nebo silami své rodiny či sousedskou výpomocí.“¹²

⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.117. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.206. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁸ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. s.163. ISBN 978-80-7357-276-1.

⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.200. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹⁰ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. s.267. ISBN 978-80-7357-276-1.

¹¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.198. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹² TOMEŠ, Igor a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vyd. Praha, 1998. s.15. ISBN 80-85305-39-9.

„Sociální služby social services Všechny služby, krátkodobé i dlouhodobé, poskytované oprávněným uživatelům, jejichž cílem je zvýšení kvality klientova života, případně i ochrana zájmů společnosti.“¹³

„Sociální služby jsou tedy druhem sociální péče a zahrnují výkon něčeho ve prospěch někoho veřejnoprávní institucí přímo nebo za její podpory soukromoprávní institucí.“¹⁴

„Sociální poradenství social ounselling Základní s. p. poskytuje informace o postupech vyplývajících z předpisů o důchodovém a nemocenském pojištění, státní sociální podpoře, sociální pomoci, zaměstnanosti a sociálně právní ochraně. Zprostředkovává osobám v obtížné sociální situaci informace o formách sociální pomoci dostupných v určité lokalitě.“¹⁵

„Při vymezení obsahu „poradenství“ je možno přijmout několik různých významů. Jde o výměnu informací mezi tím, kdo radí, tj. poradcem, a tím, kdo rady přijímá, tj. klientem. V tomto případě pojem „informace“ není chápán pouze jako zpráva nebo údaj, ale i jako „poučení“. Rovněž může být poradenství chápáno jako metoda redukování emocionálního napětí, proces učení, popř. i jako metoda pomoci člověku při řešení problémů a při hledání nových, přiměřených forem života.“¹⁶

„Sociální nouze existential collapse Člověk se nachází v sociální nouzi, jestliže pro nezaopatřenost, vysoký věk, ztrátu soběstačnosti pro nemoc, zdravotní postižení, dysfunkci rodiny, ohrožení práv a zájmů jednáním jiné osoby nebo z jiných závažných důvodů není fakticky schopen zabezpečovat své základní životní potřeby.“¹⁷

„Ve stavu sociální nouze se nachází občan, který pro nízký věk (dětství), zdravotní stav, dysfunkci rodiny, absenci sociálního zázemí, z důvodů osobnostních, ohrožení vlastních zájmů jinou osobou nebo z jiných závažných důvodů není schopen zabezpečovat své základní a sociální potřeby, zejména ve smyslu zabezpečení péče o svou osobu, o svá práva a oprávněné zájmy a potřeby, o svou výživu a domácnost.“¹⁸

¹³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.203. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹⁴ TOMEŠ, Igor a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vyd. Praha : SOCIOPRESS, 1998. s.15. ISBN 80-85305-39-9.

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.200. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹⁶ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. s.272. ISBN 978-80-7357-276-1.

¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.198. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹⁸ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: Teorie a mezinárodní zkušenost*. 1. vyd. Praha : SOCIOPRESS, spol. s r.o., 1996. s. 128. ISBN 80-902260-0-0.

„Nezaměstnanost unemployment Stav, ve kterém člověk schopný práce a ochotný pracovat nemá placené zaměstnání.“¹⁹

„Definice nezaměstnanosti je tedy založena nejen na tom, že osoba schopná práce je z možnosti pracovat v placeném zaměstnání vyřazena, ale i na tom, že se se svým vyřazením nespokojuje a hledá nové placené zaměstnání. Byť i jen na částečný úvazek.“²⁰

„Sociální práce social work Společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanost aj.). **S.p.** je hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci.“²¹

„Sociální práce je z pohledu teorie uznávána jako vědecky fundovaná odborná disciplína, která prostřednictvím metod sociální práce zajišťuje na profesionální úrovni péči o potřebné.“²²

„Sociální pracovník social worker V ČR je nyní definován v z. 108/2006 jako pracovník vykonávající sociální šetření, zabezpečující sociální agendy včetně řešení sociálně-právních problémů, poskytující sociální poradenství, provádějící analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních sociálních služeb sociální prevence, depistážní činnost, poskytující krizovou pomoc, sociální poradenství a sociální rehabilitaci.“²³

„Sociální pracovník vystupuje jako prostředník mezi sociálním klientem a společností. V této roli stojí především na straně společnosti, tedy mocného, poněvadž je vázán povinností dodržovat normy a zákonná ustanovení.“²⁴

„Výchova, záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod.“²⁵

¹⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.116. ISBN 978-80-7367-368-0.

²⁰ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1994. s. 16. ISBN 80-901424-9-4.

²¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.200. ISBN 978-80-7367-368-0.

²² GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011.s.14. ISBN 978-80-247-3379-1.

²³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.201. ISBN 978-80-7367-368-0.

²⁴ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011.s.38. ISBN 978-80-247-3379-1.

²⁵ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. v ČR Praha : Jiří Budka, 1996. s.235. ISBN 80-90 15 49-0-5.

„Výchova – Proces záměrného působení na → osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.“²⁶

1.2 Sociální systém

Vzhledem ke skutečnosti, že v diplomové práci se zabýváme problematikou rodin s nezaopatřenými dětmi, je vhodné uvést stručný přehled systému sociálního zabezpečení v České republice. Podmínky a nároky sociálního zabezpečení upravuje legislativní rámec rozdělený do několika oblastí. První legislativní rámec tvoří sociální pojištění a je upraveno v zákoně č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a v zákoně č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.²⁷

Další legislativní rámec tvoří státní sociální podpora, která je upravena zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Zákon rozlišuje poskytování dávek v závislosti na příjmu a dávky ostatní.²⁸

Poslední legislativní rámec tvoří sociální pomoc. Sociální pomoc tvoří tři podsystémy:

- pomoc v hmotné nouzi,
- sociální péče,
- sociální služby.

V rámci sociální pomoci jsou pak poskytovány různé druhy dávek (jednorázové, opakující se, věcné, peněžité, obligatorní nebo fakultativní). Legislativně je sociální pomoc tvořena zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 329/2011

²⁶ PRŮCHA, Jan, aj. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. s. 257. ISBN 80-7178-029-4.

²⁷ Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

²⁸ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů.²⁹

1.3 Orgány sociálního zabezpečení

V předešlé podkapitole se zmiňujeme o sociálním systému, a proto je zřejmé uvést i orgány sociálního zabezpečení, které jsou upraveny zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. „*Tento zákon upravuje organizační uspořádání sociálního zabezpečení, působnost České správy sociálního zabezpečení, okresních správ sociálního zabezpečení a orgánů státní správy v sociálním zabezpečení a k výběru příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, úkoly občanů a zaměstnavatelů při provádění sociálního zabezpečení a řízení ve věcech důchodového pojištění a důchodového zabezpečení, včetně řízení ve věcech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, státní sociální podpory, pomoci v hmotné nouzi a sociální péče.*“³⁰

Podle tohoto zákona „*Orgány sociálního zabezpečení jsou:*

- a) *Ministerstvo práce a sociálních věcí,*
- b) *Česká správa sociálního zabezpečení,*
- c) *Okresní správy sociálního zabezpečení,*
- d) *Ministerstvo vnitra,*
- e) *Ministerstvo spravedlnosti,*
- f) *Ministerstvo obrany.*“³¹

Zákon dále upravuje úkoly orgánů sociálního zabezpečení a obcí v sociálním zabezpečení, úkoly zaměstnavatelů při provádění důchodového pojištění, povinnosti občanů při provádění sociálního zabezpečení, pokuty, řízení ve věcech důchodového pojištění a pojistného

²⁹ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

³⁰ Ustanovení § 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

³¹ Ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, společná, přechodná a závěrečná ustanovení.

Závěrem této kapitoly můžeme zkonstatovat, že jsme si objasnili základní pojmy a jejich význam, a to v různých formách. Dále jsme uvedli stručný přehled sociálního systému České republiky a orgánů sociálního zabezpečení z důvodu získání alespoň základního pohledu na tuto oblast.

2 RODINNÁ POLITIKA

Rodinné právo, které bylo dlouhých padesát let zakotveno v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, bylo platné do konce roku 2013. Tento zákon se členil na čtyři části, které byly členěny na hlavy. První část manželství byla zaměřena na vznik manželství, neplatnost a neexistenci manželství, vztahy mezi manžely, rozvod. Druhá část byla věnována vztahům mezi rodiči a dětmi, zabývala se rodičovskou zodpovědností, výchovným opatřením, určením rodičovství, osvojením, poručenstvím a opatrovnictvím. Třetí část výživné řešila vzájemnou vyživovací povinnost rodičů a dětí, vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými, vyživovací povinnosti mezi manžely, výživným rozvedeného manžela, příspěvkem na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce a společným ustanovením. Poslední část stanovovala závěrečná ustanovení.³² Od roku 2012 měl vejít v platnost nový občanský zákoník. Jeho platnost byla však odložena a bylo nadále o jeho znění diskutováno. Zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, mělo dojít ke zrušení zákona o rodině. Po dlouhých diskuzích a značných problémech nakonec občanský zákoník vešel v platnost od ledna 2014 a rodinné právo je nyní zakotveno v jeho druhé části v § 655 - § 975. Zákon je členěn na hlavy. První hlava se zabývá manželstvím, druhá příbuzenstvím a švagrovstvím, třetí závěrečná hlava poručenstvím a jinými formami péče o dítě. Od roku 2014 se bude rodinné právo řídit výše uvedeným zákonem.³³

2.1 Rodina

Rodina má v naší literatuře různá pojetí. Je definována mnoha způsoby. Jedno však je stálé a neměnné. Jedná se o stabilizační jednotku. *„Rodina, jako nejstarší a základní sociální jednotka společnosti, je ve většině států předmětem zvláštní podpory prostřednictvím opatření rodinné politiky, která je nedílnou součástí sociální politiky státu.“*³⁴

Rodina se formuje a mění v průběhu staletí. V předcházejících staletích byla rodina více stabilizována, byla soudržná, bylo preferováno vícegenerační soužití rodiny. V průběhu staletí se měnila nejen společnost, ale docházelo i ke změnám v rodinách. Vícegenerační soužití se začalo rozpadat. Na rodinu začala mít velký dopad nestabilní ekonomické situace. Rodina

³² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 937, *Rodinné právo*. Ostrava : Sagit a.s., 2013. ISBN 978-80-7208-962-8.

³³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ÚZ č. 900, *Nový občanský zákoník*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7208-920-8.

³⁴ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. s.348. ISBN 978-80-7357-276-1.

však i nadále zůstávala stabilizačním prvkem společnosti. „*Chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání ani habitus a změny ve svém okolí vyrovnává. Vývoj či pokrok tím rodina ovšem nebrzdí. Naopak: svou stabilitou dynamiku umožňuje a v jistém smyslu i podporuje, protože brání společenský systém před chaosem a zhroutilím.*“³⁵

Definice pojmu rodina není jednotná, nalezneme mnoho různých odpovědí. „*Rodina je seskupení jedinců, kteří se vzájemně intelektuálně, citově, duchovně, fyzicky i duševně ovlivňují. Rodina je umělecké dílo. Rodina je vzrušující umělecké povolání, neboť na uměleckém díle je třeba pracovat.*“³⁶ nebo „*Rodina – Nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury. Nejběžnějším modelem je tzv. nukleární rodina, kterou tvoří nejbližší příbuzní, tj. oba rodiče a děti.*“³⁷ Rodinu rozdělujeme na rodinu úplnou, která je tvořena rodiči s dětmi nebo dítětem, a rodinu neúplnou, kterou tvoří pouze jeden rodič s dítětem nebo dětmi.

Hovoříme-li o rodině, je nutné se zmínit i o tom, že v dřívější době v případě nefunkčnosti rodiny byla prosazována spíše ústavní výchova a děti byly z nefunkčních rodin odebírány. „*Podstatou byla doktrína, že nejlepším pečovatelem o děti v obtížné sociální situaci je stát a že mocný stát skrze své instituce děti ochrání před jejich rodiči.*“³⁸ Postupem času však docházelo ke změně v sociální oblasti, rodina se opětovně začala stávat středem zájmu společnosti, docházelo k její sanaci, tzv. podpoře fungování rodiny. „*ÚV by měla být systémově chápána jako pomáhající instituce dítěti a jeho rodině.*“³⁹ Sanace rodiny se dostává do popředí v nedávné době. V českém prostředí ji definoval Oldřich Matoušek. „*Sanace rodiny / podpora rodiny family preservation / family support Postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen. V současnosti převažuje názor, promítající se i do praxe sociální práce v řadě zemí, že s. r. by měla být metodou první volby u většiny případů, kdy je sociální služba kontaktována kvůli ohrožení dítěte, případně kvůli výskytu domácího násilí. S. r. však má mnohem širší pole působnosti, např. jako postup doplňující léčbu závislosti u dospělých lidí nebo lidí trpících vážnou*

³⁵ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 2006. s.14. ISBN 80-86429-58-X.

³⁶ SCHAEFFEROVÁ, Edith. *Co je rodina?* 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1995. s.9. ISBN 80-85495-41-4.

³⁷ PRŮCHA, Jan, aj. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. s. 189. ISBN 80-7178-029-4.

³⁸ BECHYŇOVÁ, Věra, Konvičková, Marta. *Sanace rodiny*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. s.11. ISBN 978-807367-395-5.

³⁹ BECHYŇOVÁ, Věra, Konvičková, Marta. *Sanace rodiny*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. s.15. ISBN 978-807367-395-5.

duševní nemocí. Práce s rodinou může mít formu podpory od zaškoleného dobrovolníka, terapie poskytované profesionálem celé rodině nebo někomu z rodiny v domácím či v jiném prostředí, služby poskytované rodinám (např. docházka dětí do specializovaných denních center, přípravné vzdělávání dětí před vstupem do školy, docházka do mateřských a rodinných center).⁴⁰ Můžeme zkonstatovat, že rodina má v životě každého z nás zásadní význam, neboť pocit jistoty a bezpečí nám zaručí jen dobře fungující rodina, která plní různé funkce.

2.2 Funkce rodiny

Během vývoje společnosti dochází i k vývoji funkcí rodiny. „Až do 18. století byla v Evropě rodina společenstvím, které své členy zajišťovalo ekonomicky, poskytovalo jim vzdělání a péči v době nemoci či stáří. Rodina se stala natolik samozřejmým prostředím, že se o ní nevedl téměř žádný významný diskurz.“⁴¹ Funkce rodiny jsou charakterizovány v literatuře různě, ale v současné době jsou uváděny zejména čtyři funkce. „V současných podmínkách plní rodina tyto funkce:

- biologicko-erotickou (reprodukční),
- ekonomicko-zabezpečovací,
- emocionální,
- výchovnou.⁴²

Funkce rodiny jsou ovlivňovány mnoha oblastmi. Můžeme říci, že na vývoj funkcí rodiny má vliv nejen ekonomika, ale i kultura, politika státu, celkový běh života rodiny a společnosti. Každá z výše uvedených funkcí plní svůj účel dle toho, do které oblasti je zaměřena. „**Biologicko-erotická (reprodukční) funkce** spočívá v zajišťování reprodukce lidského rodu, v regulaci pohlavního života, ve vytvoření podmínek pro zdravý biologický rozvoj členů rodiny, především dětí. **Ekonomicko-zabezpečovací funkce** prezentuje podíl členů rodiny na společenském výrobním procesu (zaměstnanost ve státním či soukromém sektoru) a zabezpečování hmotných podmínek a potřeb členů rodiny s ohledem na jejich životní jistoty. Rodiče nesou odpovědnost za materiální zajištění svých dětí. **Emocionální funkce** zakládá se na intenzivní citové vazbě mezi členy rodiny. **Výchovná funkce** znamená cílevědomé, záměrné a dlouhodobé působení rodiny na své členy, zejména děti, v souladu

⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.185. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁴¹ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010. s.13. ISBN 978-80-7367-739-8.

⁴² GRECMANOVÁ, Helena, aj. *Obecná pedagogika II*. 2. vyd. Olomouc : HANEX, 2003. s.11. ISBN 80-85783-24-X.

s jejich individuálními potřebami a společenskými zájmy tak, že dochází k jejich všestrannému formování, které má adaptační a anticipační charakter. ⁴³

Z výše uvedených funkcí vyplývá, že jsou pro rodinu důležité. Tvoří určitý chod a řád rodiny. Prvotním krokem rodiny je reprodukce pro zachování rodu, zdůrazňuje se i její význam pro udržení lidstva. Zajistíme-li zachování rodu, musíme počítat s tím, že je nutné rodinu ekonomicky zajistit, vytvořit pevné citové vazby mezi členy rodiny a zajistit všestranný rozvoj dětí pro další zdravý vývoj společnosti.

2.3 Rodičovská zodpovědnost - odpovědnost

„Nejvýznamnějším přechodem v rodinném cyklu je přechod k rodičovství. Je to zároveň patrně nejvýznamnější přechod v našem životaběhu, a to, že máme anebo mohli bychom mít rozhodnutí o něm ve svých rukou, nečiní ho lehčím, spíše naopak. ⁴⁴

Staneme-li se rodičem, tak dostáváme v životě roli, která se nám již nedá odepřít, a musíme ji plnit s veškerou zodpovědností. Zároveň nám tímto vzniká vzájemná vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi. Není jednoduché být dobrým rodičem a zvládnout svou zodpovědnost na jedničku. Život nám přináší různé nástrahy, které musíme překonávat. Jako rodič musíme být dobrým příkladem pro své potomky, aby se i z nich jednou stali zodpovědní rodiče. Rodičovská zodpovědnost byla definována v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. ⁴⁵ *„Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností*

- a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,*
- b) při zastupování nezletilého dítěte,*
- c) při správě jeho jmění.* ⁴⁶

Již výše se zmiňuji, že od roku 2014 došlo ke zrušení zákona o rodině a v platnost vchází nový zákon. Jedná se o nový občanský zákoník, který v části rodinné právo nahrazuje právě zákon o rodině. Při této zmínce je nutné objasnit, že tento zákon mění rodičovskou

⁴³ GRECMANOVÁ, Helena, aj. *Obecná pedagogika II.* 2. vyd. Olomouc : HANEX, 2003. s.11 – 12. ISBN 80-85783-24-X.

⁴⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost.* Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 2006. s.148. ISBN 80-86429-58-X.

⁴⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 937, *Rodinné právo.* Ostrava : Sagit a.s., 2013. ISBN 978-80-7208-962-8.

⁴⁶ Ustanovení § 31 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 937, *Rodinné právo.* Ostrava : Sagit a.s., 2013. ISBN 978-80-7208-962-8.

zodpovědnost na rodičovskou odpovědnost. Hovoříme zde o zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁷

„(1)Rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven.

(2) Rozhodne-li soud o omezení svéprávnosti rodiče, rozhodne o jeho rodičovské odpovědnosti.“⁴⁸

Rodičovství vzniká nejen v biologické rodině, ale i v rodině náhradní. Zákonem máme tyto povinnosti a práva jasně vymezeny a musíme je řádně dodržovat.

2.4 Výchova dětí

Rodina je místem, kde se dítě poprvé setkává s autoritami, učí se je respektovat a je prvním místem, ve kterém probíhá jeho výchova. Výchova je pro rodiče nesmírně náročná. Každý rodič se snaží ze svého dítěte vychovat člověka čestného, pracovitého, poctivého a přímého. Ne, vždy se rodičům podaří, co by si přáli. Existuje mnoho aspektů, které na děti působí a mohou se tak dostat na šikmou plochu. Výchova je tedy velmi náročným procesem a má mnoho tváří a stylů. Rodinná výchova je prvotní institucí, která děti vychovává, a následně se k této výchově přidávají další instituce, které formují z dítěte dospělého člověka s pevnými charakterovými vlastnostmi. Podívejme se blíže na pojetí výchovy.

„Výchova je záměrné a cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti. Má adaptační, anticipační a permanentní charakter. Je to specificky lidská činnost.“⁴⁹ Výchova má v naší literatuře různá pojetí. Výše uvedená definice je určitě zcela výstižná a přesně nám výchovu formuluje. Jsou v ní dána specifika, která výchovu vystihují. „**Záměrnost a cílevědomost** výchovy souvisí s promyšleným vytyčením výchovného ideálu, o jehož dosažení usilujeme.“⁵⁰ Zde máme jednoznačně popsáno, o co ve výchově usilujeme a jakým směrem se ve výchově ubíráme. „**Všestranné formování** jedince znamená harmonický rozvoj po stránce fyzické i psychické – rovnocenně afektivní, kognitivní

⁴⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ÚZ č. 900, *Nový občanský zákoník*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7208-920-8.

⁴⁸ Ustanovení § 865 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ÚZ č. 900, *Nový občanský zákoník*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7208-920-8.

⁴⁹ KANTOROVÁ, Jana a kol. *Vybrané kapitoly z Obecné pedagogiky I*. Olomouc : HANEX, 2008. s.74. ISBN 978-80-7409-024.0.

⁵⁰ KANTOROVÁ, Jana a kol. *Vybrané kapitoly z Obecné pedagogiky I*. Olomouc : HANEX, 2008. s.74. ISBN 978-80-7409-024.0.

a psychomotorické.⁵¹ V této části definice je poukázáno právě na skutečnost, že z dítěte musíme formovat jedince všestranného nikoliv zaměřeného jen jednostranně.

Ve výchově mohou být použity různé přístupy. V literatuře máme zmíněny např. **přístup autoritativní** – „Přísně autoritativní přístupy rodičů k dětem narušují vzájemné citové vazby a brzdí rozvoj samostatnosti lidského jedince. Mnohdy vyvolávají pocity úzkosti, strachu, křivdy a bezradnosti, poruchy sebehodnocení, negativismus, vzpouru, agresí, úniky od různých požadavků. Dítě autoritativních rodičů působí zakřikle, neprůrazně, bývá ustrašené se sklonem k depresím nebo naopak revoltující a agresivní. Při autoritativní výchově není dítě přijímáno takové, jaké je. Rodiče často nepřiměřeně užívají různých druhů trestů.“⁵² nebo **přístup liberální** – „Nadměrně shovívavá výchova vychází sice z akceptování dětských potřeb a zájmů, ale je rovněž charakteristická nízkými požadavky na dítě, jeho slabou kontrolou a častým odměňováním dítěte. Děti vychovávané v takovém prostředí mají sice hodně svobody, často mají vysoké sebevědomí, frustrační toleranci, avšak problémy s plněním povinností (rodiče jim žádné nekladli nebo jen minimálně, odstraňovali jim různé překážky), s přijetím a naplňováním společenských norem. Liberální výchova vede k ovládnutí rodičů dětmi.“⁵³ Je zřejmé, že ani jeden z přístupů není zcela vhodný k výchově dětí. Jeden je velmi přísný a druhý zase příliš volný. Výchova by se měla spíše ubírat zlatou střední cestou, a to kombinací nejen přísnosti, ale i určité volnosti. Dítě by mělo vědět, že jsou určité hranice, které nemůže překročit. Rodiče musí mít respekt, musí být uctíváni, ale zároveň musí umět dítěti ukázat i jistou toleranci a schovívavost. Každého rodiče při výchově dětí trápí starosti či problémy, které musí se svými dětmi řešit. Dítě je svou vlastní osobností, která se vytváří. Nemůžeme jej chápat jako náš obraz nebo odraz v zrcadle, které se podřídí naším představám a bude je naplňovat. Můžeme si tedy dovolit zkonstatovat, že nejlepším výchovným prostředím je prostředí zdravé, ve kterém nalezneme pochopení, lásku, pocit jistoty, bezpečí, ale též i citově bohaté zázemí a důvěru.

„**Zdravá rodinná výchova** vnáší mezi rodiče a děti nejen pochopení, ale také nesouhlas s projevy jednoho nebo druhého, intimní rozhovory s radou, doporučení či odmítnutí, zodpovědné rozhodování, povzbuzení a potrestání. V takovém rodinném prostředí se dítě chová bezprostředně, rodiče se mu mohou lépe přiblížit a pochopit jeho skutečné rysy a projevy. Záleží však na trpělivosti, sebeovládání a taktosti, se kterou budou rodiče k dětem

⁵¹ KANTOROVÁ, Jana a kol. *Vybrané kapitoly z Obecné pedagogiky I.* Olomouc : HANEX, 2008. s.74. ISBN 978-80-7409-024-0.

⁵² GRECMANOVÁ, Helena, aj. *Obecná pedagogika II.* 2. vyd. Olomouc : HANEX, 2003. s.13. ISBN 80-85783-24-X.

⁵³ GRECMANOVÁ, Helena, aj. *Obecná pedagogika II.* 2. vyd. Olomouc : HANEX, 2003. s.13 - 14. ISBN 80-85783-24-X.

přístupovat. Důsledkem takového vztahu mezi rodiči a dětmi je často samostatný, aktivní, tvůrčí dospělý člověk, který dokáže akceptovat společenské normy.“⁵⁴

Charakteristickým rysem této kapitoly je rodina a její vazby. Z výše uvedeného vyplývá, že rodina je nezbytná pro vývoj nové generace. Stává se stavebním kamenem, který nám ukazuje směr ve společnosti, učí nás odpovědnosti, je pro nás zárukou bezpečí a jistoty.

⁵⁴ GRECMANOVÁ, Helena, aj. *Obecná pedagogika II.* 2. vyd. Olomouc : HANEX, 2003. s.13 - 14. ISBN 80-85783-24-X.

3 SITUACE DĚTÍ V RODINĚ

V dnešním světě má populace trend stárnutí. Příčinou je nízká porodnost. Ekonomicky oslabená společnost neposkytuje takové jistoty a zázemí pro řádný rozvoj rodin, což vede k tomu, že rodiny se zakládají v pozdějším věku a s menším počtem dětí oproti dobám minulým. Pro vývoj dětí je velmi důležité rodinné prostředí, které nám dává pocit jistoty a bezpečí.

3.1 Osobnost dítěte

„Rodina je prvním modelem společenství, se kterým se dítě setkává a které zásadně determinuje jeho osobní vývoj a vztahy k ostatním, ale i společenským skupinám, je východiskem přenosů specifických modelů chování při vytváření jeho dalších vztahů ve společnosti.“⁵⁵ Zde je jednoznačně poukázáno na důležitost rodiny pro vývoj a výchovu dítěte. Vývoj dítěte prochází mnoha obdobími a každé vývojové období dítěte má svá specifika a je charakteristické určitými znaky. Ve svém vývoji se stává osobností. „Pojmem osobnosti se v psychologii něco popisuje a vysvětluje, jak už víme, především variabilita a jednotnost (integrita) dění.“⁵⁶ Osobnost však není vymezena jen z hlediska psychologie, ale nalezneme ji v různých odborných pramenech. „Pedagogika chápe osobnost jako východisko, podmínku a cíl výchovy. Pedagogika jako věda o cílevědomém formování a rozvíjení osobnosti v každé době vyjadřuje představu dané doby o ideální osobnosti a učitelé i vychovatelé jsou vedeni k tomu, aby takovou osobnost formovali. Osobností v pravém slova smyslu je vzdělaný a vychovaný člověk.“⁵⁷ Osobnost dítěte je vždy dána jeho věkem. Vývoj dítěte je v našem vývoji jedním z nejbouřlivějších období našeho života. Jednotlivé fáze vývoje dítěte mají svá specifika, jsou charakteristická, přetrvávají jen v určitém období. Dítě se v každém ze svých vývojových období zařazuje nejen do různých institucí a mezilidských vztahů, ale vytváří si svůj vlastní pohled a názor na svět kolem sebe. Hovoříme-li o osobnosti, musíme hovořit o její celistvosti, která je dána strukturou jejich základních charakteristik. „Za základní jednotky struktury osobnosti jsou zpravidla považovány vlastnosti a rysy. Navzájem spolu souvisejí, byť v různé míře. Tuto jejich vzájemnou souvislost vyjadřujeme slovy, že charakteristiky osobnosti tvoří

⁵⁵ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. s.349. ISBN 978-80-7357-276-1.

⁵⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha : Academia, 1997. s.10. ISBN 80-200-0628-1.

⁵⁷ SMĚKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti*. 1. vyd. Brno : BARRISTER & PRINCIPAL, 2002. s.14. ISBN 80-85947-80-3.

strukturu, neboli jsou mezi nimi vazby.“⁵⁸ Každý z nás jsme ve svém životě jedinečnou osobností vyznačující se řadou vlastností a rysů, vyvíjejících se v čase a daném prostředí.

3.2 Vývojová období dítěte

V diplomové práci se zabýváme rodinou s nezaopatřenými dětmi, a proto se stručně zmíníme o vývojových stádiích dítěte. Nejdříve vymezíme předmět vývojové psychologie. „*Vývojová psychologie usiluje o poznání souvislostí a pravidel vývojových proměn v jednotlivých oblastech lidské psychiky a porozumění jejich mechanismům. Duševní vývoj lze charakterizovat jako proces vzniku a zákonitých změn psychických procesů a vlastností v rámci diferenciací a integrace celé osobnosti. Psychický vývoj se projevuje kvantitativními i kvalitativními změnami, zahrnuje jak jednoduchý rozvoj, růst a úpadek, tak zásadnější proměny, které již znamenají změnu kvality.*“⁵⁹

Je tedy zřejmé, že náš vývoj prochází několika fázemi, a to od dětství přes dospělost až ke stáří. Nejdůležitějším vývojovým obdobím v našem životě je dětství. V tomto období se nejvíce formuje osobnost člověka. Podle Vágnerové období dětství prochází následujícími obdobími:

- prenatální období
- novorozenecké období
- kojenecký věk
- batolecí období
- předškolní věk
- nástup do školy
- školní věk
- pubescence
- adolescence.⁶⁰

Každé období je charakteristické určitými znaky. V následujícím textu stručně popíšeme tento vývoj. Podle Vágnerové **v prenatálním období** se vytváří všechny potřebné předpoklady pro budoucí samostatný vývoj plodu. **Novorozenecké období** se pak stává obdobím adaptace, během níž se dítě přizpůsobuje novým podmínkám, kdy je novorozenec vybaven základními reflexy, vrozenými způsoby chování a schopností učení. **Kojenecký věk**

⁵⁸ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. s.105. ISBN 80-7178-888-0.

⁵⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. s.15. ISBN 80-7178-308-0.

⁶⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. s.33. ISBN 80-7178-308-0.

je znamením otevřenosti k okolnímu světu. Jeho základním úkolem je získání důvěry ve vztahu ke světu. V tomto věku má značný význam potřeba stimulace a s ní související potřeba učení, tj. získávání zkušeností. **V batolecím věku** nabývají význam motorické dovednosti ve vztahu k vlastnímu tělu i ve vztahu k okolnímu světu, dochází k rozvoji poznávacích procesů, rozvíjí se řeč, dítě se odpoutává od matky a jeho osamostatňování je spojeno s rozvojem komunikace. **V předškolním věku** si dítě osvojuje základní normy chování, s nimiž se postupně ztotožňuje, učí se žádoucím způsobům chování, kdy rodiče slouží jako model, jako vzor, se kterým se dítě identifikuje, dítě navazuje kontakty s vrstevníky, uvolňuje se jeho vázanost na rodinu a na dospělé. **Nástup dítěte do školy** je pro dítě důležitým mezníkem. V tomto období jde především o určitou úroveň zralosti CNS, která se projevuje změnou celkové reaktivity dítěte, zvýšenou odolností k zátěži, schopností koncentrace pozornosti. Zrání ovlivňuje rozvoj motoriky, senzomotorické koordinace, zrakové, ale i sluchové vnímání. V tomto období se stává důležitým postoj dítěte ke vzdělání. **Školní věk** je charakteristický změnou způsobu dětského uvažování, ubývá poznávacího egocentrismu, dítě je schopné chápat podstatu určité skutečnosti a nenechá se ovlivnit dílčími proměnami, decentrace se projevuje v hodnocení sebe sama a jiných lidí. Dítě ve škole získává roli podřízeného, musí přijmout autoritu učitele, je důležitá jeho příslušnost k rodině. Dítě se se sourozenci naučí mnoha sociálním dovednostem, které jsou pro něj důležité v dalších vztazích. Charakteristická je rostoucí potřeba kontaktu s vrstevníky, dítě má vyhraněný postoj ke škole, rozvíjí se vědomí stability a originality vlastní identity. **Období dospívání – pubescence** je typické proměnou vlastního těla, mění se citové prožívání, dospívající je emočně labilnější. Uvažování je na úrovni formálních logických operací, uvažují hypoteticky, o pouhých možnostech, jedná se o fázi hledání a vytváření vlastní identity, kdy významnou součástí se stává i profesní role, k níž dospívající svou volbou směřuje. Začíná se měnit i názor na jiné lidi, dochází ke změně vztahu ke škole, dochází ke stabilizaci individuální normy, mění se vztah k učiteli, není přijímán jako formálně daná autorita, ale jen tehdy pokud něčím imponuje. Vývojovou potřebou se stává odpoutání se od rodiny, vrstevnická skupina se stává oporou pubescentům, zvyšuje se potřeba přátelství, důležité jsou i první lásky. **Adolescence** je obdobím, kdy zevnějšek se stává cílem i prostředkem k dosažení potřebné sociální pozice, velmi důležitá může být i fyzická zdatnost, výška postavy a síla. Dotvářejí se postoje, obecné strategie chování ve vztahu k výkonu i vlastní sociální pozici. Završuje se rozvoj identity dospívajícího, adolescent je stále více

akceptován jako dospělý. Zároveň je tím od něho vyžadováno chování, které odpovídá dospělosti. V tomto období by měl být ukončen i proces separace od rodiny.⁶¹

3.3 Nezaopatřenost dítěte

V sociální oblasti nám nezaopatřenost dítěte vymezuje nejen zákon o státní sociální podpoře,⁶² ale i zákon o důchodovém pojištění.⁶³ Dle těchto zákonů se pak řídí i další zákony v sociální oblasti, pokud se v nich hovoří o nezaopatřeném dítěti. *„Dítětem se pro účely tohoto zákona rozumí dítě vlastní nebo osvojené, a pokud se dále nestanoví jinak, též dítě převzaté do péče nahrazující péči rodičů.“*⁶⁴

Nezaopatřenost dítěte je ve stanovených zákonech definována následovně:

„Za nezaopatřené dítě se pro účely tohoto zákona považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže

a) se soustavně připravuje na budoucí povolání (§ 21 až 23),

b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, nebo

*c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat výdělečnou činnost.“*⁶⁵

„Za nezaopatřené dítě se pro účely tohoto zákona považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže

a) se soustavně připravuje na budoucí povolání (§ 12 až 15), nebo

b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, anebo

*c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost. Posuzování zdravotního stavu pro účely tohoto zákona upravuje zákon upravující organizaci a provádění sociálního zabezpečení⁵⁸⁾.“*⁶⁶

⁶¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

⁶² Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

⁶³ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

⁶⁴ Ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

⁶⁵ Ustanovení § 20 odst. 4 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

⁶⁶ Ustanovení § 11 odst. 1 zákona 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

Z obou výše uvedených zákonů vyplývá, že rozhodujícím mezníkem stanovení nezaopatřenosti dítěte je školní docházka a věk, který je stanoven na dobu nejdéle do dvacetišesti let věku dítěte. Poté, i přestože bude dítě nadále studovat, už není nezaopatřeným dítětem. Žádná ustanovení zákonů o nezaopatřenosti dítěte se na něj již nevztahují.

O dětech bychom mohli vést samostatnou práci, neboť je to nevyčerpatelná studnice informací. V této kapitole pouze krátce hovoříme o dětech, jejich vývoji a nezaopatřenosti dítěte.

4 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU

„Sociální práce se nikdy nedá provádět podle vzoru či přesných pravidel a sebelepší teoretické vědomosti nebo praktický výcvik nezaručují kvalitní pracovní výkon. Je to určitý druh umění, k němuž člověk buď má, nebo nemá talent. Ale ani ten společně s vědomostmi nestačí. Oboje musí být spojeno s vhodnými osobními vlastnostmi. Nejdůležitější vlastností sociální pracovnice je objektivita. Jde o schopnost zcela nestranného pohledu, a je dobře, pokud ho dovedeme uplatnit i na sebe. Dobrý sociální pracovník není idealista ani skeptik, věří nejen ve svou práci, ale především lidem.“⁶⁷

4.1 Sociální práce

Sociální práce je poměrně mladý obor. Jako obor se vyvíjí a zaznamenává obrovský rozvoj v novodobé společnosti. Nemůžeme říci, že by se dříve tato pomoc nevyskytovala. Podpora v situacích nouze existuje v určité formě již od dob starověku. Tato pomoc a podpora měla zcela jinou podobu a charakter. Hovoříme zde spíše o sociální péči než o sociální práci. Velký útlum v této oblasti nastal po druhé světové válce, sociální práci nebyl přikládán význam a jako prioritním oborem se začíná stávat až po roce 1989. Společnost se začíná potýkat s prvními sociálními problémy spojenými s nezaměstnaností, bezdomovectvím, migrací uprchlíků či amnestovaných. Můžeme zkonstatovat, že se tento obor začíná znovu vyvíjet a navazuje na tradice před druhou světovou válkou.

„Sociální práce se během 20. století stala společenskovední disciplínou i oblastí praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potencionálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky.“⁶⁸

Sociální práce se dotýká celé společnosti. Propojuje se s mnoha vědními disciplínami a je založena na spolupráci různých institucí, např. soudů, policie, nestátních organizací

⁶⁷ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. s. 134 - 135. ISBN 978-80-7367-331-4.

⁶⁸ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. s. 10. ISBN 978-80-7367-331-4.

apod. Sociální práce je tedy vědecká disciplína, která svými metodami pomáhá pečovat o potřebné. „Sociální práce by měla jednotlivcům a sociálním systémům pomáhat zlepšovat jejich fungování a chránit potřebné a slabé. Sociální práce spoléhá na společenskou solidaritu a opírá se o ni, výrazně se do ní promítá dobrovolnictví. Sociální práce usiluje o naplnění lidského potencialu, lidství v pravém slova smyslu, kdy se angažujeme pro potřebné zcela přirozeně, a to nejen v duchu vzájemného soužití, ale i ve vysoce odborném rámci sociální práce, kdy se stát svými zákony opírá o solidaritu a empatii členů společnosti.“⁶⁹

4.2 Metody sociální práce s rodinou

„Metoda, cesta vedoucí k cíli; způsob vědeckého poznávání jevů a faktů.“⁷⁰ Z definice metody vyplývá, že je zaměřena na způsob, který je vhodný k dosažení požadovaného cíle. V sociální práci pracujeme s různými cílovými skupinami. Máme možnost výběru, které metody použijeme, abychom dospěli k cíli, který povede k uspokojení zúčastněných stran, a dosáhneme kýženého výsledku. „Metody sociální práce social work methods V anglosaském pojetí, které ovlivňuje většinu západních zemí, se jako **m.s.p.** označují specifické postupy sociálních pracovníků definované cílem nebo cílovou skupinou.“⁷¹ Metody sociální práce jsou přímo vázány na cílové skupiny. Podle toho, se kterou cílovou skupinou budeme pracovat, volíme metodu. Sociální práce dle Matouška je zaměřena na tyto cílové skupiny:

- sociální práce se zneužívanými, týranými a zanedbávanými dětmi a jejich rodinami
- sociální práce s osamocenými rodiči
- sociální práce s rodinami v rozvodu
- sociální práce s mnohoproblémovými rodinami
- sociální práce se zdravotně znevýhodněnými
- sociální práce s lidmi s mentálním postižením
- sociální práce s duševně nemocnými
- sociální práce se starými lidmi
- sociální práce s lidmi umírajícími v hospici
- sociální práce s uživateli drog

⁶⁹ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011.s.14. ISBN 978-80-247-3379-1.

⁷⁰ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha : Jiří Budka, 1996. s.104. ISBN 80-90 15 49-0-5.

⁷¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.100. ISBN 978-80-7367-368-0.

- sociální práce s oběťmi násilí v rodině
- sociální práce s ženami, které poskytují placené sexuální služby
- sociální práce s rizikovou mládeží
- sociální práce v rámci probační a mediační služby
- sociální práce s nezaměstnanými
- sociální práce s bezdomovci
- sociální práce s uprchlíky.⁷²

Z výše uvedeného výčtu vyplývá, že sociální práce je zaměřena na velký počet cílových skupin, které mají svá specifika. Metody jsou vázány na jednotlivce, rodiny, komunity, skupiny atd.

Součástí sociální práce jsou různé postupy a metody, které byly pro potřeby sociální práce vypracovány. Nejen metody, ale i postupy se společně se sociální prací vyvíjely a dostávaly svou podobu. Všechny metody, které se v sociální práci vyvinuly, jsou provázány s komunikací, neboť ta je v této oblasti velmi důležitá. *„Komunikace – Sdělování, dorozumívání. Z pedagogického hlediska je důležitá komunikace, tj. sdělování a dorozumívání mezi lidmi.“*⁷³ V sociální oblasti hovoříme o sociální komunikaci. *„Komunikace sociální, specifická forma soc. styků, nespočívá v pouhém přenosu informací, ale předpokládá porozumění; lze ji považovat za dílčí případ interakce (viz); skládá se z: osoby, jež sděluje = komunikátor, osoby přijímající sdělení = komunikant, vlastního sdělení = komuniké.“*⁷⁴

Uvedeme si zde stručný přehled metod, které uvádí Gulová. Jedná se o následující metody:

- případová studie
- poradenství v sociální práci
- krizová intervence
- práce se skupinou
- terénní sociální práce
- streetwork
- komunitní práce
- práce s rodinou
- mediace
- skupinová práce.⁷⁵

⁷² MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

⁷³ PRŮCHA, Jan, aj. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. s.101. ISBN 80-7178-029-4.

⁷⁴ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha : Jiří Budka, 1996. s.90. ISBN 80-90 15 49-0-5.

⁷⁵ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.

Blíže se podíváme na práci s rodinou. Dnešní generace nemá jako prioritu zakládání rodiny. Důvody jejich názorů jsou dány společností. K úvahám jsou vedeni ekonomickou situací a nejistotami, které naše společnost nabízí. Pro založení rodiny je nutné mít vhodné životní podmínky. Bezesporu hovoříme o zajištění bydlení, o stabilním zaměstnání, které nám zaručí pravidelný příjem, ale i zabezpečení rodiny tak, aby odpovídalo potřebám členů rodiny, mezi které řadíme zájmy členů rodiny. „*Současná rodina je křehká, ve srovnání s minulostí málo stabilní a malá.*“⁷⁶ Jednoznačné vystižení rodiny v naší společnosti. Existuje tolik různých důvodů, které rodinu ohrožují, že opravdu se rodina ocitá na tenkém ledě a je jen na členech rodiny, zda nepříznivou sociální situaci ustojí. Sociální pracovníci musí hledat cesty, které povedou ke stabilizaci rodiny a uvědomit si, že i oni musí volit takové způsoby, které rodině pomohou jejich situaci zvládnout a musí se obrnit trpělivostí, neboť sociální práce přináší mnohá úskalí. Sociální práce s rodinou je velmi náročná nejen po stránce časové, ale i psychické. Důležitou součástí spolupráce je, aby sociální pracovník získal důvěru rodiny. Při zahájení spolupráce s rodinou se stává prioritním krokem vyčlenění prioritního cíle, ale i zapojení všech členů rodiny na spolupráci, aby se i oni podíleli na vyřešení problémů a nestali se jen pasivními pozorovateli.

4.3 Sociální pracovníci

Sociální pracovníci patří mezi pomáhající profese, které jsou ohroženy syndromem vyhoření, neboť se jedná o velmi psychicky a časově náročnou práci, která řeší různorodé problémy. Z toho vyplývá, že sociální pracovníci ke své práci musí mít odpovídající vzdělání a odbornost, ale též osobnostní předpoklady a dovednosti.

*„Sociální pracovník by měl být důvěryhodný, měl by být schopen zúčastněného naslouchání a hluboké empatie. Klient musí cítit vřelost a zaujetí případem. Mezi dalšími vlastnostmi jsou uváděny cílevědomost, iniciativa, samostatnost, smysl pro poznávání souvislostí, samostatné rozhodování, abstrakce a předvídavost, nápaditost, sebekritičnost, smysl pro humor, vysoká motivace, odolnost k neúspěchu, schopnost nést riziko, schopnost projevit nedůvěru vůči autoritám, odmítání stereotypu, zájem o informace, odmítání rychlých závěrů, potřeba participace na řízení, potřeba komunikace se spolupracovníky a zájem o další odbornost.“*⁷⁷

⁷⁶ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2013. s.302. ISBN 978 -80-262-0366-7.

⁷⁷ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011. s.36. ISBN 978-80-247-3379-1.

Sociální pracovníci jsou povinni svou práci vykonávat v rámci právního systému naší republiky, musí dodržovat zákonné normy a dle nich se řídit. Při práci je velmi důležitá mlčenlivost, neboť sociální pracovníci zasahují do života klientů, kteří je požádají o pomoc v jejich nepříznivé sociální situaci. Sociální práce se odvíjí v několika etapách, kdy rozhodující pro navázání spolupráce je první kontakt klienta a sociálního pracovníka. Sociální pracovníci si musí zmapovat situaci klienta, shromáždit údaje ke klientovi a podklady, vypracovat návrh ke zlepšení situace klienta. Vypracovaný plán je nutné prokonzultovat s klientem, neboť klient musí znát etapy, které budou následovat a postupy, kterými se musí řídit pro zlepšení nepříznivé sociální situace a musí být začleněn do této spolupráce. Měl by také souhlasit s tímto postupem a mít zájem na vyřešení vzniklých problémů. Nejdůležitějším kritériem v sociální práci je důvěra a spolupráce klienta se sociálním pracovníkem, neboť pokud klient nebude sociálnímu pracovníkovi věřit a bude spolupráci odmítat, tak sociální pracovník sám jeho situaci nevyřeší.

Při sociální práci má obrovský význam etika. „*Etika sociální práce social work ethica Soubor mravních zásad, které by měl pracovník v sociálních službách dodržovat.*“⁷⁸ Etika je základem při jednáních sociálních pracovníků s klienty. Vztahy sociálních pracovníků a klientů jsou velmi křehké a pohybují se na pomyslné hraně. Můžeme říci, že jsou při své práci neustále nad propastí. Sociální pracovníci zasahují do života klientů, a proto bylo nutné upravit vzájemné vztahy. V roce 1990 vznikla v České republice Společnost sociálních pracovníků, která v roce 1995 vydala Etický kodex sociálních pracovníků, který obsahuje etické zásady a pravidla etického chování sociálního pracovníka. „*Obecně se etické kodexy zpravidla věnují následujícím tématům: respektování jedinečné hodnoty a důstojnosti každé lidské bytosti, podpoře sebeurčení klienta a podpoře sociální spravedlnosti a profesní integrity.*“⁷⁹

V kapitole nazvané Sociální práce s rodinou děláme průřez sociální prací s rodinou, metodami sociální práce, sociálními pracovníky. Zároveň nám z této kapitoly vyplývá, že sociální pracovníci jsou jednou z pomáhajících profesí rodinám s nezaopatřenými dětmi v jejich nepříznivé sociální situaci.

⁷⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.55. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁷⁹ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. s.42. ISBN 80-7178-548-2.

5 SOCIÁLNÍ UDÁLOSTI

V životě každého z nás se vyskytnou situace, kdy potřebujeme pomoc druhých. Naši životní dráhu nečekaně protínají různé sociální události, ocitáme se na rozcestí, nevíme si rady a musíme se obrátit na pomoc odborníků. Podívejme se tedy blíže na sociální události, které nás všechny mohou nejen potkat, ale i zaskočit, protože se domníváme, že nám se to přece nemůže stát.

5.1 Přehled sociálních událostí

„Sociální událost social event. Událost, která je v rámci státní sociální politiky a příslušné legislativy považována za riziko, jež jednotlivec (nebo rodina) nemusí být schopen zvládnout vlastními silami.“⁸⁰

Domníváme se, že nejsme ve svém životě ohroženi. Myslíme si, že nás nemůže postihnout sociální událost. Je to však mylná představa v našem životě. Ekonomická situace společnosti není v rovnováze, vyskytnou se různá krizová období a každý z nás je ohrožen ztrátou příjmu, ať už ze závislé činnosti či ze samostatně výdělečné činnosti. Mohou se nám v našem životě naskytnout mimořádné nečekané výdaje, nastat různé zdravotní problémy, které nás z běžného života vyřadí. Sociální události se nevyhnou v životě nikomu z nás. Všichni zestárneme a právě stáří patří mezi sociální události. Problematiku sociálních událostí můžeme všeobecně rozdělit na změnu zdraví, změnu v rodinných poměrech, stáří, ztrátu zaměstnání, nouzi, chudobu či sociální dezintegraci. *„Pojem sociální událost tedy označuje riziko, které je společensky uznáno za závažné a vyžadující společenskou ochranu, protože postižená osoba nebo rodina nejsou s to jeho důsledky odvrátit.“⁸¹*

Vyjmenujme si ohrožené skupiny či náročné situace dle Matouška:

- nezaměstnanost
- chudoba
- předlužení
- bezdomovectví
- prostituce

⁸⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.205. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁸¹ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: Teorie a mezinárodní zkušenost*. 1. vyd. Praha : SOCIOPRESS, spol. s r.o., 1996. s.94. ISBN 80-902260-0-0.

- imigranti
- extremistické skupiny
- riziková mládež
- děti ulice
- domácí násilí
- nebezpeční multirecidivisté s poruchami osobnosti
- sekundární viktimizace
- ohrožená rodina
- rozvod / rozchod dospělých partnerů
- nevhodné zacházení s dítětem
- psychické trauma u dětí
- vysoké stáří
- umírající
- ztráta blízkého člověka
- psychické trauma u dospělých
- lidé závislí na alkoholu
- lidé závislí na nealkoholových drogách
- lidé s jinými závislostmi
- lidé ohrožení závislostí na sektách
- lidé se zdravotním postižením
- lidé se smyslovým postižením
- lidé s tělesným postižením
- lidé s mentálním postižením
- lidé s dlouhodobým onemocněním
- lidé s demencí
- lidé s duševní nemocí
- sociálně vyloučené lokality
- menšiny ohrožené sociálním vyloučením
- mnohproblémový klient.⁸²

Vidíme, že výčet sociálních událostí a ohrožených skupin je velmi obsáhlý. Sociální sféra je rozsáhlou oblastí pracující se širokou škálou cílových skupin i sociálních událostí. Nemůžeme se v této práci vyjadřovat ke všem sociálním událostem z důvodu jejich

⁸² MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2013. ISBN 978 -80-262-0366-7.

rozsáhlosti. Zaměříme se alespoň částečně na události, které postihují rodiny s nezaopatřenými dětmi nejčastěji.

5.2 Nezaměstnanost

„Nezaměstnanost unemployment Stav, ve kterém člověk schopný práce a ochotný pracovat nemá placené zaměstnání.“⁸³

Nezaměstnanost se po roce 1989 stala novodobým jevem, na který naše společnost nebyla zvyklá a přináší s sebou celou řadu problémů. Víme, že tento jev se již v naší společnosti vyskytoval, ale po druhé světové válce vymizel a dlouhá desetiletí se o tomto jevu nehovořilo. V naší společnosti je hluboce zakořeněna povinnost práce. Jedná se zejména o generace před rokem 1989, kdy neexistovala nezaměstnanost a tato generace se nedokáže vyrovnat se ztrátou zaměstnání. Fenomén nezaměstnanosti je jí cizí. Pro generace následující už není nezaměstnanost cizím pojmem, neboť je již na fenomén nezaměstnanosti přizpůsobená. Můžeme konstatovat, že v naší současné společnosti existují skupiny, kterým těmto způsob vyhovuje, i přestože jsou srozuměni se skutečností, že jejich přístup a postoj není správný.

„Nezaměstnanost je obecně vnímána jako ekonomický a sociální problém ovlivňující negativně situace a život jedinců, rodin, ale také regionů, lokalit / komunit či sociálních skupin i celé společnosti, a je proto v ohnisku zájmu sociální politiky a SP. Přináší totiž společnosti nejen ekonomické (ztráty z produkce a výdaje sociálního státu), ale též sociální ztráty a náklady. Problémem se nezaměstnanost pro společnost stává, je-li masová, koncentruje-li se na určitém území (regionální či lokální nezaměstnanost ovlivněná charakteristikami daného území, jeho pracovním trhem a skladbou jeho obyvatelstva), v určitých sociálních kategoriích (viz specifická nezaměstnanost) nebo v domácnostech (nezaměstnanost více jejich členů – souběžně i střídavě), popř. je-li mezi nezaměstnanými vysoký podíl dlouhodobě nezaměstnaných či osob opakovaně nezaměstnaných.“⁸⁴

V rodině je nezaměstnanost silným emočním prvkem. Rodina ztrácí příjem, který pokrývá její náklady spojené s chodem domácnosti, náklady spojené s půjčkami na vybavení domácnosti či hypotéky. Nastává i problém s placením potřebných školních

⁸³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.116. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁸⁴ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2013. s.332. ISBN 978 -80-262-0366-7.

pomůcek, školních výletů, exkurzí apod. Dochází k vytvoření silného tlaku na všechny členy rodiny, neboť se snižuje nejen jejich životní úroveň, ale existuje hrozba ztráty bydlení, pokud nebudou řádně hrazeny jejich závazky a pohledávky. Rodina se postupně dostává do finančních problémů a následně do dluhů. Nezaměstnanost se tak stává fenoménem, který může v rodině způsobit nezvratné následky. Celkové napětí v rodině, stres a nedostatek finančních prostředků může vést k rozvrácení rodinných vztahů a rozpadu manželství.

5.3 Chudoba

*„Chudoba poverty Obecně přijímaná koncepce **ch.** neexistuje. Kritéria **ch.** jsou závislá na tradici a na aktuální koncepci sociální spravedlnosti.“⁸⁵ Chudoba v současné společnosti neznamená, že společnost trpí hladem, ale hovoříme o celkové životní úrovni v zemi. „Tradičně je jako chudoba chápán stav, kdy nedostatek hmotných prostředků omezuje možnosti spotřeby, kdy nedostatek peněz neumožňuje zabezpečovat důležité (základní) životní potřeby na přiměřené úrovni.“⁸⁶ **Chudoba** je členěna na **absolutní** – „Jako absolutní chudobu lze charakterizovat stav, kdy nedostatek (popř. absolutní nedostatek) prostředků neumožňuje uspokojovat základní životní potřeby (střecha nad hlavou, oděv, jídlo) do té míry, že je ohrožena sama existence člověka a hrozí mu smrt.“⁸⁷ a **relativní** – „Relativní chudoba je stav, v němž jedinec, rodina nebo sociální skupina uspokojuje své potřeby na výrazně nižší úrovni, než je průměrná úroveň v dané společnosti (státě). Tedy na relativně nižší úrovni.“⁸⁸*

Z výše uvedeného vyplývá, že nehovoříme o světě, ve kterém by společnost trpěla hladem, ale hovoříme o situaci, kdy dochází ke snižování životní úrovně obyvatel dané země. Hovoříme o omezení finančních prostředků natolik, že si rodina nemůže dovolit zabezpečovat své životní potřeby na přiměřené úrovni. Nedostatečné příjmy v důsledku snížení příjmů rodiny z důvodu ztráty zaměstnání, nemoci, případně invalidity, ale i stárí, dostávají rodinu do stavu hmotné nouze.

⁸⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.75. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁸⁶ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: Teorie a mezinárodní zkušenost*. 1. vyd. Praha : SOCIOPRESS, spol. s r.o., 1996. s.126. ISBN 80-902260-0-0.

⁸⁷ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: Teorie a mezinárodní zkušenost*. 1. vyd. Praha : SOCIOPRESS, spol. s r.o., 1996. s.126. ISBN 80-902260-0-0.

⁸⁸ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: Teorie a mezinárodní zkušenost*. 1. vyd. Praha : SOCIOPRESS, spol. s r.o., 1996. s.127. ISBN 80-902260-0-0.

5.4 Předlužení rodiny

V současné době se stává velkým problémem předluženost rodin. Nedostatek finančních prostředků řeší rodiny půjčkami, úvěry, různými hypotékami, ale i nákupy na splátky. Dalším problémem v rodinách se stávají neuhrazené platby paušálních telefonů, neuhrazené pokuty, nezaplacené nájem a platby za odpady, elektrickou energii, vodné a stočné, dluhy na zdravotních pojišťovnách, ale i různé druhy závislostí, ať už alkoholových, drogových či gamblerských, vedoucí rodiny do stavu zadluženosti. Rodiny nejsou schopny plnit své závazky a dostávají se do fáze předlužení.

„Předlužení není v obecném pojetí taxativně definováno. Jedná se o takovou formu zadluženosti, kdy člověk již není, v dlouhodobější perspektivě, schopen splácet své závazky. Zatímco samotná zadluženost nepředstavuje přímé společenské riziko a je nedílnou součástí moderní společnosti, znamená předlužení významné riziko pro společenské uplatnění dlužníků. Jelikož je předlužení pouze jistým stavem zadluženosti, je třeba i na fenomén zadlužování nahlížet touto optikou a při významném nárůstu zadluženosti je nutné počítat též s nárůstem předlužení. Není proto možné zjednodušeně uvést, že zadluženost není problém a předlužení ano, jedná se o spojené nádoby a určitou hranici udržitelnosti.“⁸⁹

Můžeme zkonstatovat, že samotné dluhy by pro rodiny byly ještě relativně únosné, kdyby se rodina snažila své dluhy postupně umořovat a řešit přijatelným způsobem. Rodiny však řeší situaci tím, že jednu půjčku kryjí druhou půjčkou. Závazky rodiny se tak zvyšují a rodina není schopná plnit své závazky a situaci přestává řešit. Jestliže pohledávky nejsou řešeny, nastává procedura vymáhání dluhů. Finanční krize rodiny se začíná ještě více prohlubovat, neboť v této fázi dochází k navyšování pohledávek o další procenta a náklady vyčíslené advokáty a exekutory.

V diplomové práci nelze popsat veškeré sociální události, které mohou v našich životech nastat a které jsme si výše vyjmenovali. Domníváme se, že podrobněji popsané sociální události jsou v naší společnosti pro rodiny jedny z nejvíce aktuálních, a proto bylo vhodné se o nich blíže zmínit.

Závěrem podotýkáme, že jsme v této kapitole udělali výčet sociálních událostí, které nás mohou na naší životní pouti potkat a podrobněji jsme se zaměřili na ty události, které nejvíce rodiny postihují.

⁸⁹ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2013. s.337. ISBN 978 -80-262-0366-7.

6 SOCIÁLNÍ POMOC

V páté kapitole nazvané „*Sociální události*“ jsou stručně popsány problémy, které mohou nastat. Je nám známo, že mezi hlavní sociální události řadíme různé události způsobující rodinám jejich nepříznivou sociální situaci. Do této oblasti spadá nemoc, stáří, invalidita, smrt, narození dítěte, těhotenství apod. Jedná se o situace, kdy rodina není schopna sama zvládnout nepříznivou finanční situaci a stát je jediným subjektem, který rodině zaručí její práva a pomoc. Stát sociální pomoc rodinám zabezpečuje v rámci sociální politiky. Sociální zabezpečení se v průběhu staletí vyvíjelo až do současné podoby.

Cílem sociální pomoci je zabezpečit rodinu po dobu, kdy není schopna zabezpečovat své základní osobní potřeby vlastním přičiněním, neboť její příjmy nejsou dostačující ke krytí těchto potřeb. „*Pomoc je charakterizována tím, že někdo jinému něco poskytne, nebo pro něho něco vykoná. Cílem pomoci je uspokojit individuální potřebu podle představ toho, kdo pomáhá.*“⁹⁰

6.1 Systém sociální pomoci

Vzhledem k tomu, že v diplomové práci se zabýváme rodinami s nezaopatřenými dětmi v nepříznivé sociální situaci, stručně se zmíníme o systému sociální pomoci, který je v našem státě rodinám s nezaopatřenými dětmi, ale i jednotlivcům, poskytován. Popíšeme systém sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci. Každý ze systému řeší jiné sociální události. Objasníme si, na jakém principu tedy každý ze systému stojí.

„*V rámci systému **sociálního pojištění** jsou řešeny ty sociální situace, na které se občan může předem připravit (pojistit) formou odložení části své dnešní spotřeby na krytí budoucí nejisté dlouhodobé či krátkodobé sociální situace.*“⁹¹ Ze systému je vypláceno důchodové a nemocenské pojištění.

Ze systému státní sociální podpory jsou rodinám poskytovány v případě splnění podmínek stanovených zákonem různé druhy dávek. „*V rámci systému **státní sociální podpory** jsou řešeny sociální situace, které jsou na základě určitého společenského konsenzu*

⁹⁰ TOMESŠ, Igor. *Sociální politika: Teorie a mezinárodní zkušenost*. 1. vyd. Praha : SOCIOPRESS, spol. s r.o., 1996. s.75. ISBN 80-902260-0-0.

⁹¹ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. s.163 - 164. ISBN 978-80-7357-276-1.

uznány za zřetele hodné, tj. sociální situace, kdy je účelné rodinu, především rodinu s dětmi, podpořit.⁹²

„V rámci systému **sociální péče (pomoci)** se řeší obtížné sociální situace stavu hmotné a sociální nouze, tedy situace, které občan není, resp. nebude schopen řešit sám nebo s pomocí vlastní rodiny.“⁹³ I tento systém rodinám nabízí pomoc formou různých dávek.

6.2 Sociální pojištění

Sociální pojištění je systém financovaný z pojistného, které dle stanovených podmínek hradí jak zaměstnanec, tak zaměstnavatel. Do sociálního pojištění řadíme důchodové a nemocenské pojištění. Tento systém pomáhá rodinám překonávat vzniklé sociální události, mezi které řadíme nemoc, stáří, úmrtí, invaliditu, mateřství, ošetřování člena rodiny apod. Dávky sociálního pojištění slouží k účelu, kdy je nutné nahradit stávající příjem, tzn. příjem ze závislé činnosti nebo samostatně výdělečné činnosti. Výše dávek sociálního pojištění závisí na délce pojištění a výši příjmů.

Nemocenské pojištění upravuje zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. „*Tento zákon upravuje nemocenské pojištění (dále jen „pojištění“)* pro případ dočasné pracovní neschopnosti, nařízené karantény, těhotenství a mateřství a ošetřování člena domácnosti nebo péče o něj a organizaci a provádění pojištění. *Prováděním pojištění se rozumí též posuzování zdravotního stavu pro účely pojištění.*“⁹⁴ Z nemocenského pojištění se poskytují čtyři druhy dávek dle zákonem stanovených podmínek. „*Z pojištění se poskytují tyto dávky:*

- a) *nemocenské,*
- b) *peněžitá pomoc v mateřství,*
- c) *ošetřovné,*
- d) *vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.*“⁹⁵

Nyní uvedeme i základní přehled o pojištění důchodovém. Důchodové pojištění je upraveno v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. „*Tento zákon upravuje důchodové pojištění (dále jen „pojištění“)* pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele [§ 4

⁹² KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. s. 164. ISBN 978-80-7357-276-1.

⁹³ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. s. 165. ISBN 978-80-7357-276-1.

⁹⁴ Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

⁹⁵ Ustanovení § 4 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

odst. 1 písm. c) a d)].⁹⁶ Zároveň uvedeme, které druhy důchodů jsou vypláceny. „Z pojištění se poskytují tyto důchody:

a) starobní,

b) invalidní,

c) vdovský a vdovecký,

d) sirotčí.⁹⁷

System sociálního pojištění řeší buď krátkodobě vzniklé sociální události či události dlouhodobějšího charakteru pro případ, že rodina nemá možnost se zaopatřit jinými příjmy.

6.3 Státní sociální podpora

Státní sociální podpora je uceleným systémem pomoci zejména pro rodiny s nezaopatřenými dětmi. Je řešena v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Na základě tohoto zákona se poskytují dávky závislé na výši příjmu a dávky ostatní.

„Státní sociální podporou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin a poskytuje ji i při některých dalších sociálních situacích. Státní sociální podpora se ve stanovených případech poskytuje v závislosti na výši příjmu.“⁹⁸

Státní sociální podporu tvoří celkem pět dávek, z nichž jsou tři dávky poskytované na základě zkoumání příjmu v rodině. Pro vznik nároku na dávku státní sociální podpory zákon obecně stanovuje podmínku trvalého pobytu na území České republiky. Dávky státní sociální podpory mohou být poskytnuty i cizincům, avšak za podmínek stanovených zákonem. Zároveň je nutné rozlišovat, zda se jedná o občana, jehož stát je členem Evropské unie nebo jde o občana jiného státu. Ze systému jsou poskytovány níže uvedené dávky.

„Dávky státní sociální podpory jsou

a) dávky poskytované v závislosti na výši příjmu

1. přídavek na dítě,

2. příspěvek na bydlení,

3. porodné,

⁹⁶ Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

⁹⁷ Ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.

⁹⁸ Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

b) ostatní dávky

1. rodičovský příspěvek,

2. pohřebné.⁹⁹

Dávky poskytované v závislosti na příjmu zjišťují příjem v rozhodném období. Zákon stanovuje rozhodné období pro výše uvedené dávky rozdílně. V případě nároku na přídavek na dítě je rozhodným obdobím kalendářní rok předcházející kalendářnímu roku, kdy je uplatňován nárok na tuto dávku a pro porodné a příspěvek na bydlení je stanoveno rozhodné období kalendářního čtvrtletí předcházející kalendářnímu čtvrtletí, na které se nárok uplatňuje. Dávky jsou určeny rodinám v závislosti na výši příjmu, započítává se tedy příjem celé rodiny. Rodinou je v tomto zákoně označována oprávněná osoba a osoby s ní společně posuzované, v případě i osoba žijící sama. U poskytovaných dávek se rozdílně vymezuje i okruh společně posuzovaných osob. U přídavku na dítě se v podstatě jedná o rodiče a děti, popř. osoby nahrazující rodiče. V případě dávky příspěvku na bydlení jsou za rodinu považovány všechny osoby, které jsou v tomto bytě trvale hlášeny bez ohledu na skutečnost, zda v bytě žijí či nežijí.

„Přídavek na dítě je základní dávkou pro rodiny s nezaopatřenými dětmi, která přispívá ke krytí nákladů spojených s výchovou a výživou dítěte. Jde přitom o dávku, která je nárokem dítěte, i když za nezletilé dítě uplatňuje tento nárok jeho zákonný zástupce.“¹⁰⁰

„Účelem příspěvku na bydlení je přispět rodinám (nejen rodinám s nezaopatřenými dětmi, nýbrž i rodině bezdětné nebo jednotlivci) na náklady spojené s bydlením. Oprávněnou osobou je vlastník nebo nájemce bytu, který splňuje stanovené podmínky nároku.“¹⁰¹

„Porodné je dávka státní sociální podpory, na kterou vzniká nárok v souvislosti s porodem prvního živě narozeného dítěte, jestliže je splněna podmínka stanovená od 1. ledna 2011, že výše příjmu v rodině nepřevyšuje součet částky životního minima rodiny a koeficientu 2,40. Porodné je tedy vázáno na narození prvního dítěte a na výši příjmu v rodině. Obě podmínky musí být splněny současně.“¹⁰²

„Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině. Řádnou, celodenní a osobní péčí

⁹⁹ Ustanovení § 2 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

¹⁰⁰ BŘESKÁ, Naděžda, aj. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady*, 14. aktualizované vydání, Olomouc : Anag, 2012. s.84. ISBN 978-80-7263-739-3.

¹⁰¹ BŘESKÁ, Naděžda, aj. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady*, 14. aktualizované vydání, Olomouc : Anag, 2012. s.90. ISBN 978-80-7263-739-3.

¹⁰² BŘESKÁ, Naděžda, aj. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady*, 14. aktualizované vydání, Olomouc : Anag, 2012. s.129. ISBN 978-80-7263-739-3.

je třeba vykládat jako péči v rodině obvyklou, kterou takové dítě vyžaduje a která dostatečně zajišťuje duševní a fyzický vývoj dítěte. ¹⁰³

„Účelem pohřebního je přispět osobě, která má trvalý pobyt na území České republiky (resp. se za takovou osobu považuje, srov. § 3 zákona), na náklady spojené s pohřbem. Nárok na pohřební, mají pouze osoby, které vypraví pohřeb nezaopatřenému dítěti, a dále na osoby, které vypraví pohřeb osobě - rodiči nezaopatřeného dítěte. ¹⁰⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že tento zákon byl koncipován pro rodiny s dětmi, aby pomohl rodinám, jejichž příjmy nejsou dostačující ke krytí základních životních potřeb, nákladů na domácnost a mimořádné výdaje spojené s porodem, mateřstvím a pohřbem.

6.4 Pomoc v hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi je řešena zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. *„Tento zákon upravuje poskytování pomoci k zajištění základních životních podmínek¹⁾ fyzickým osobám (dále jen „osoba“), které se nacházejí v hmotné nouzi, prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi (dále jen „dávka“).* ¹⁰⁵

V sociálním systému naší republiky je hmotná nouze poslední příjmovou oblastí. *„Hmotná nouze / absolutní chudoba material need / poverty / subsistence level Podle současné české legislativy takový stav nouze, kdy příjem posuzované osoby (případně příjem společně posuzovaných osob) po odečtení nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí (z. 111/2006).* ¹⁰⁶ Hovoříme o situaci, kdy rodina či jednotlivec si nemohou zvýšit příjem vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů a nemají možnost získat příjem vlastním přičiněním, tzn. vlastní prací, uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím vlastního majetku, případně dávek ze systému nemocenského nebo důchodového pojištění. Z důvodu nedostatku příjmu může dojít k ohrožení zabezpečení základních životních potřeb, tj. obživy, bydlení a mimořádné situace.

„Dávky v systému pomoci v hmotné nouzi jsou

a) příspěvek na živobytí,

b) doplatek na bydlení,

¹⁰³ BŘESKÁ, Naděžda, aj. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady*, 14. aktualizované vydání, Olomouc : Anag, 2012. s.104. ISBN 978-80-7263-739-3.

¹⁰⁴ BŘESKÁ, Naděžda, aj. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady*, 14. aktualizované vydání, Olomouc : Anag, 2012. s.135. ISBN 978-80-7263-739-3.

¹⁰⁵ Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

¹⁰⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. s.68. ISBN 978-80-7367-368-0.

c) mimořádná okamžitá pomoc.¹⁰⁷

Výše uvedené dávky jsou v zákoně rozčleněny na dávky měsíčně se opakující, jedná se o příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení a dávky jednorázové, tj. mimořádná okamžitá pomoc. Základní dávkou je příspěvek na živobytí. „**Nárok na příspěvek na živobytí má osoba, která byla uznána za osobu v hmotné nouzi (viz bod 3.1), jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob (je třeba upozornit, že u příspěvku na živobytí se započítává příjem snížený o přiměřené náklady na bydlení – viz bod 2.10.3) nedosahuje částky živobytí posuzovaných osob (viz bod 2.9).**“¹⁰⁸

Hlavní dávkou, která pomáhá rodinám i jednotlivcům s nízkými příjmy hradit náklady na bydlení, je příspěvek na bydlení, který je poskytován ze systému státní sociální podpory. Doplatek na bydlení je dávkou, která finančně vypomáhá nejen rodinám, ale i jednotlivcům, s náklady na bydlení, nevznikne-li nárok na příspěvek na bydlení z důvodu nesplnění zákonných podmínek. Po úhradě nákladů na bydlení jim nezbývá na živobytí z důvodů nízkých příjmů. „**Nárok na doplatek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který užívá byt, jestliže by po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení (viz bod 2.11) snížených o vyplacený příspěvek na bydlení byl jeho příjem nebo příjem společně posuzovaných osob (viz bod 2.10) zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí nižší než částka živobytí osoby nebo společně posuzovaných osob (viz bod 2.9).**“¹⁰⁹

Mimořádná okamžitá pomoc je dávkou, která není závislá na výše uvedených dávkách, tzn., že rodina či jednatel nemusí být osobou v hmotné nouzi, nachází se však v mimořádné situaci, kterou nedokáže vyřešit sama. Jedná se o dávku jednorázovou a tato dávka je vyplácena bezodkladně. „**Mimořádná okamžitá pomoc je dávkou jednorázovou, na kterou vzniká nárok v okamžiku, kdy je osoba orgánem pomoci v hmotné nouzi uznána za osobu v hmotné nouzi, protože se dostala do některé ze sociálních situací uvedených v zákoně o pomoci v hmotné nouzi.**“¹¹⁰

Zákon hovoří o těchto situacích:

- hrozí vážná újma na zdraví
- osobu postihne mimořádná událost
- osoba nemá dostatečné prostředky k úhradě jednorázového výdaje

¹⁰⁷ Ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.

¹⁰⁸ BECK, Petr, aj. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. Olomouc : ANAG, spol. s.r.o., 2012. s.96. ISBN 978-80-7263-744-7.

¹⁰⁹ BECK, Petr, aj. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. Olomouc : ANAG, spol. s.r.o., 2012. s.101. ISBN 978-80-7263-744-7.

¹¹⁰ BECK, Petr, aj. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. Olomouc : ANAG, spol. s.r.o., 2012. s.106. ISBN 978-80-7263-744-7.

- osoba nemá dostatečné prostředky na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé spotřeby
- osoba nemá dostatečné prostředky k úhradě nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí
- osoba je ohrožena sociálním vyloučením.¹¹¹

Zákon o pomoci v hmotné nouzi je určen k překlenutí nepříznivé sociální situace. Napomáhá rodinám i jednotlivcům do doby, než jsou schopni se o sebe postarat sami a zabezpečit své základní osobní potřeby příjmem a vlastním přičiněním.

V kapitole uvádíme, jaké možnosti má rodina s nezaopatřenými dětmi v případě nepříznivé sociální situace. Popisujeme dávky, o které si rodiny s nezaopatřenými dětmi mohou požádat a jaké příjmy ze systému jim pomáhají překonávat nepříznivé sociální situace.

¹¹¹ BECK, Petr, aj. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. Olomouc : ANAG, spol. s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7263-744-7.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 METODOLOGIE VÝZKUMU

V praktické části diplomové práce uvedeme metodologii výzkumu. Stručně popíšeme, jaké jsou možnosti použití výzkumných metod, blíže pohovoříme o metodě, kterou použijeme v této diplomové práci.

7.1 Definování výzkumu

Diplomová práce je zaměřena do sociální oblasti, ve které se zejména používají metody kvalitativního výzkumu. Jednou z metod, která se v tomto výzkumu používá, je případová studie.

„Výzkum znamená proces vytváření nových poznatků. Jedná se o systematickou a pečlivě naplánovanou činnost, která je vedena snahou zodpovědět kladené výzkumné otázky a přispět k rozvoji daného oboru.“¹¹²

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“¹¹³

„Metoda je nástrojem ke zkoumání daného výzkumného předmětu. Je to způsob a aplikace postupu, tak abychom dosáhli stanovený výzkumný cíl.“¹¹⁴

„Kvalitativní přístupy nepředpokládají převod zjištění do řeči čísel a zůstávají v rovině slovních vyjádření. Vyprávějí, co se stalo, kdy, komu a s jakými důsledky.“¹¹⁵

„Případová studie je soubor informací o jednotlivém případě, jenž slouží komplexnímu porozumění všech relevantních aspektů a okolností.“¹¹⁶

¹¹² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody, aplikace*. 3. vyd. Praha : Portál, 2008. s.28. ISBN 978-80-262-0219-6.

¹¹³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody, aplikace*. 3. vyd. Praha : Portál, 2008. s.48. ISBN 978-80-262-0219-6.

¹¹⁴ OCHRANA, František. *Metodologie vědy : Úvod do problému*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009. s. 12. ISBN 978-80-246-1609-4.

¹¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2013. s.528. ISBN 978 -80-262-0366-7.

¹¹⁶ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2013. s.541. ISBN 978 -80-262-0366-7.

7.2 Výzkumný cíl, výzkumná metoda a výzkumný vzorek

Výzkumným cílem diplomové práce v teoretické části je analyzovat životní situace rodiny s nezaopatřenými dětmi, do kterých se během své životní cesty dostávají a popsat pomoc rodinám, která je v našem státě poskytována. Výzkumným cílem praktické části je aplikovat teoretická východiska do situace konkrétních, vybraných rodin s nezaopatřenými dětmi.

Díličními cíli jsou:

- Zjištění příčin a důvodů, které způsobily, že se zkoumané rodiny s nezaopatřenými dětmi dostaly do nepříznivé sociální situace.
- Zjištění, zda se rodinám podařilo nepříznivou sociální situaci překonat a zda se jejich situace stabilizovala.

Ke splnění výzkumného cíle použijeme **metody**:

- případovou studii (kazuistiku),
- rozhovor,
- studium dokumentů.

Základní metodou je případová studie. „*Výzkum pomocí **případové studie** se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Základní výzkumnou otázkou je, jaké jsou charakteristiky daného případu nebo skupiny porovnávaných případů.*“¹¹⁷

„*Případová studie je ve výzkumu realizována pro „zmapování“, porozumění a prezentaci jednoho typu, přičemž lze očekávat výskyt podobných případů.*“¹¹⁸

„*Definice: kazuistika je systematické zkoumání jednotlivce prostřednictvím pozorování a rozhovoru, umožňující detailní poznávání chování, vývoje a rozvoje jeho osobnosti. Získané poznatky nelze zobecnit (generalizovat).*“¹¹⁹

Další metodou, kterou jsme ve výzkumu použili, je rozhovor. „**Rozhovor** či interview je odedávna znám jako technika systematického poznávání, a to především z medicínské, kriminalistické a forezní (soudní) praxe jako velmi důležitý **nástroj poznání šetřeného subjektu**. Jde o poznání jeho minulého vývoje ve zkoumaném ohledu (**anamnestický rozhovor**, rozhovor zaměřený na etiologii) a také stanovení jeho současného

¹¹⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody, aplikace*. 3. vyd. Praha : Portál, 2008. s.101. ISBN 978-80-262-0219-6.

¹¹⁸ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2013. s.542. ISBN 978 -80-262-0366-7.

¹¹⁹ MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vydání Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. s.10. ISBN 80-244-0749-3.

stavu (**rozhovor diagnostický**), případně budoucího vývoje (**rozhovor prognostický**, zaměřený na zjištění podmínek po pedagogicko psychologické intervenci nebo po ukončení léčby, apod.).¹²⁰ Hovoříme-li o výzkumné metodě rozhovoru, musíme podotknout, že zpravidla rozlišujeme několik druhů rozhovoru. „Jsou rozlišovány zpravidla tyto **druhy** (typy) **rozhovoru**:

- rozhovor **nestandardizovaný** (volný) versus rozhovor **standardizovaný**
- rozhovor **zjevný** (a rozhovor zjevný neformální) versus rozhovor **skrytý**
- rozhovor **individuální** versus rozhovor **skupinový** (podle N zúčastněných osob).¹²¹

„**Dokumenty mají značný poznávací** (kognitivní) **význam** při zkoumání edukační reality. Dokumenty jsou považovány za nezáměrné zdroje informací, současně jsou ceněny jako informační zásobníky. Jako takové se vyznačují skrytou hodnotou, kterou představuje potencialita jejich konkrétní, verifikační výpovědi, tzn. pravostní a pravdivostní výpovědi o zkoumané realitě. **Studium dokumentů** je proto pokládáno za jeden ze základních zdrojů objektivních informací o společenských poměrech a podmínkách, ať už jde o společenské struktury (institute) nebo sociální procesy, funkce a další jevy.“¹²²

Výzkumný vzorek tvoří šest rodin. Vzhledem k ochraně osobních údajů jsou jména v rodinách změněny, aby byla zachována jejich anonymita, neboť zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, jasně definuje ochranu osobních údajů. „**Zákon upravuje ochranu osobních údajů o fyzických osobách, práva a povinnosti při zpracování těchto údajů a stanoví podmínky, za nichž se uskutečňuje jejich předávání do jiných států. Zákon se vztahuje na osobní údaje, které zpracovávají státní orgány, orgány územní samosprávy, jiné orgány veřejné moci, jakož i fyzické a právnické osoby, pokud tento zákon nebo zvláštní zákon nestanoví jinak. Zákon se vztahuje na veškeré zpracovávání osobních údajů, ať k němu dochází automatizovaně nebo jinými prostředky.**“¹²³

¹²⁰ MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vydání Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. s.16. ISBN 80-244-0749-3.

¹²¹ MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vydání Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. s.16. ISBN 80-244-0749-3.

¹²² MUSILOVÁ, Marcela, MUSIL, Jiří. *Asistentská praxe. Cvičebnice a metodické vademékum*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. s.21. ISBN 80-244-0297-1.

¹²³ ČESKO. Zákon č. 101 ze dne 4. dubna 2000 o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 32, s. 1521 [cit. dne 23.11.2013]. Dostupné z: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/>>

8 KAZUISTIKY

KAZUISTIKA č. 1

Rodinná anamnéza – úplná čtyřčlenná rodina se dvěma nezaopatřenými dětmi. Rodina žije v malém městě v podnájemním bytě v panelovém domě na sídlišti. Obecní byt má velikost 3+1 s ústředním vytápěním a se standardním vybavením.

Matka – paní A., věk 35 let, pochází z dělnické rodiny a vyrůstala jako jedináček. Její maminka má základní vzdělání a dlouhá léta pracovala v dělnické profesi, odkud byla z organizačních důvodů propuštěna a následně ze zdravotních důvodů musela opustit i své poslední zaměstnání v restauračním zařízení. Zůstala bez zaměstnání a byla nucena se zaevidovat jako uchazeč o zaměstnání na úřadě práce, kde je doposud, neboť vzhledem k jejímu věku a zdravotním problémům se jí nepodařilo najít zaměstnání. Otec, který již zemřel, se vyučil opravářem textilních strojů a poté dálkově vystudoval Střední policejní školu v Holešově a dlouhá léta pracoval u policie ČR. Paní A. má taktéž základní vzdělání. Studovala střední školu památkové péče, avšak týden před ukončením studia maturitní zkouškou, školu opustila a nedostudovala. Důvodem jejího odchodu ze studií byly rodinné problémy, rodiče v té době byli v rozvodovém řízení, a paní A. řešila tyto problémy po svém. Experimentovala s drogami, odmítala dostudovat, rebelovala a neuposlechla radu svých pedagogů, aby studium pouze přerušila a dokončila jej následující rok po vyřešení všech problémů. Dnes ví, jak velkou chybu udělala, když na vlastní žádost ukončila studium. Rozhodnutí o ukončení studia bylo prvním krokem k jejím následujícím problémům, které ji doprovázejí na její životní pouti doposud. Po ukončení studia byla nucena se zaevidovat na úřadě práce jako uchazeč o zaměstnání. S přihlédnutím ke skutečnosti, že žije v oblasti s vysokou nezaměstnaností a má pouze základní vzdělání, měla vždy problém najít si zaměstnání. Zároveň dalším problémem při hledání zaměstnání je špatná dopravní obslužnost v oblasti, kde rodina žije a dvě nezaopatřené děti. Pokaždé se jí podařilo najít zaměstnání jen na dohodu o provedení práce. Byla zaměstnána v nemocnici jako sanitářka, pracovala jako servírka v restauračním zařízení, taktéž jako obsluha občerstvení. I v současné době je nezaměstnaná, vedená jako uchazeč o zaměstnání na úřadě práce.

Otec – pan B., věk 38 let, pochází z dělnické rodiny, je nejmladší ze čtyř sourozenců. Maminka, která již zemřela, měla základní vzdělání a dlouhá léta pracovala v dělnické profesi, odkud odešla do starobního důchodu. Tatínek se od rodiny odstěhoval, když byly panu B. dva roky, a nic o něm neví, ani se s ním během svého života nestýká. Pan B.

je vyučený v oboru zedník. Po vyučení nastoupil ke stavební firmě a z důvodu ukončení činnosti firmy přišel o zaměstnání. Následně byl zaměstnán jako strážník objektů, odkud nastoupil základní vojenskou službu. Během výkonu základní vojenské služby se mu narodil syn s tehdejší partnerkou. Po ukončení základní vojenské služby žil se synem a matkou svého syna velmi krátce, asi půl roku, a poté se rozešli. Měl pouze několik zaměstnání, tzv. na černo, nepodařilo se mu najít zaměstnání na pracovní smlouvu a ani na dohodu o provedení práce. Své problémy řešil tím, že spáchal trestný čin krádeže vloupáním a byl odsouzen na třicetšest měsíců nepodmíněně. Z výkonu trestu byl propuštěn po uplynutí poloviny trestu a v té době se seznámil s nynější partnerkou a matkou svých dvou synů. Po propuštění z výkonu trestu byl nezaměstnaný a vedený v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadě práce. Nové zaměstnání jako dělník si našel v době, kdy se se svou nynější rodinou přestěhoval na malé městečko. Z důvodu neplacení výživného na svého nejstaršího syna byl znovu odsouzen na dvacetosm měsíců nepodmíněně a opět se vrátil po odpykání poloviny trestu. V té době byl bez zaměstnání a byl nucen se zase zaevidovat na úřad práce jako uchazeč o zaměstnání. Našel si zaměstnání alespoň na dohodu o provedení práce. Zhruba rok poté se mu podařilo nastoupit k firmě, ve které pracuje vždy na sezónu již několik let. Svou nerozvážností a nezodpovědností si způsobil potíže, které ho provázejí dlouhodoběji.

Děti – starší syn navštěvuje pátou třídu základní školy. Byl u něj diagnostikován syndrom hyperaktivity ADHD. „*ADHD – attention deficit hyperactivity disorder. Syndrom hyperaktivity může mít různé příčiny, nejčastěji jde o nějakou odchylku funkce CNS. Hyperaktivní chování může být projevem prenatálního či perinatálního poškození mozku, může být i geneticky podmíněno. V české odborné literatuře je hyperaktivita nejčastěji uváděna jako jeden ze symptomů lehké mozkové dysfunkce (LMD), tzn. drobného, difuzního poškození mozku. Podle MNK-10 (1992) jde o poruchu funkce retikulární formace CNS, uvažuje se o abnormalitě neurotransmiterů atd.*“¹²⁴ V učení dosahuje dobrých výsledků, pouze chování je problémem, což přináší právě jeho diagnóza. Rodiče vzniklé problémy řeší. Byl léčen v psychiatrické léčebně a pravidelně navštěvuje psychiatra a jeho zdravotní stav je stabilizován. Je tlumen léky a rodiče se snaží jej denně zaměstnat aktivitou, ve které by svou energii účelně použil. Věnuje se tenisu, fotbalu, florbalu a posilování. Jeho další zájmy jsou tvořeny hrami na počítači a jízdou na kole. **Mladší syn** je žákem druhé třídy základní školy. I zde byla diagnostikována stejná psychická porucha jako u staršího

¹²⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese : variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. s.83. ISBN 80-7178-214-9.

syna, zatím však v lehčí formě. Rodiče spolupracují se školou i dalšími odborníky. Mladší syn je pod lékařským dohledem a pravidelně navštěvuje psychiatra, je tlumen léky. Chlapec dosahuje také dobrých výsledků ve škole. Díky uvedené diagnóze má problémy s chováním, neboť je velmi živý, aktivní, nesoustředěný a pak neví, o čem se v hodině hovoří. Ve škole se snaží spolupracovat a učení je zatím vcelku bez potíží. Rodiče se i u mladšího syna snaží jeho energii a živost směřovat do aktivit k tomu určených. Navštěvuje fotbal, tenis, florbal. Má rád jízdu na kole, hry na počítači a velmi rád poslouchá a sleduje pohádky.

Ekonomická situace rodiny – rodina je rodinou v hmotné nouzi vždy v období, kdy pan B. je bez zaměstnání a je vedený v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadě práce. Příjem je tvořen dávkami státní sociální podpory – přídavky na děti a příspěvek na bydlení, dávkou pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení. V případě zaměstnání pana B., je příjem tvořen ještě příjmem ze závislé činnosti. Příjmy rodiny jsou nedostačující a nízké, neboť rodina splácí dluhy a exekuce, do kterých se dostala vlastní vinou a neřešením vzniklých problémů.

Exekuce a dluhy – rodina má v současné době čtyři exekuce a tři různé dluhy vzniklé neuhrazením pravidelných měsíčních splátek u různých společností. Svou nerozvážností a neuvážeností svých finančních možností se rodina dostala do svízelné situace. Paní A. se po ukončení studia včas nezaevidovala jako uchazeč o zaměstnání na úřadě práce a na základě skutečnosti, že nebyla zaměstnána a nebyla ani v evidenci uchazečů o zaměstnání, vznikl dluh na zdravotním pojištění, který v dané době neřešila a nedomluvila si ani splátkový kalendář vzhledem k nedostatečným příjmům. Všeobecná zdravotní pojišťovna vydala elektronický příkaz a došlo k vymáhání dluhu exekucí, jehož částka se vyšplhala do několikanásobku původní výše dluhu. Původní částka byla navýšena o penále z prodlení úhrad a nákladů exekutorovi. Další exekuce rodině vznikla tím, že si rodina vzala půjčku od společnosti HOME CREDIT a z důvodu své tíživé finanční situace nehradila pravidelné splátky a neumožňovala tím svůj dluh k dané společnosti. Z důvodu neuhrazení pravidelných měsíčních splátek byl dluh předán exekutorskému úřadu a došlo k vydání elektronického příkazu. Další exekuce vznikla rodině převodem bytu z jednoho majitele na druhého. Původní majitel chtěl po rodinách žijících v panelovém domě doplatit náklady a vyúčtování ve velmi vysoké částce. Vyústěním těchto sporů bylo i soudní řízení, avšak přesto zůstaly poměrně vysoké částky k úhradě, které rodiny žijící s touto rodinou v panelovém domě splácí dodnes. Poslední exekucí je exekuce vzniklá u České spořitelny z důvodu využití kontokorentu na účtu a jeho nesplacení v termínu z důvodu, že rodině byl obstaven účet jiným exekutorem, tudíž veškeré finanční prostředky, a rodina nemohla uhradit

potřebnou splátku z důvodu, že zůstala bez finančních prostředků. Neuváženým krokem rodiny byl i přechod od Českých energetických závodů k jiné společnosti, která distribuuje elektrickou energii. Při přechodu k jiné společnosti došlo k ročnímu vyúčtování a rodině vznikl nedoplatek. Posledním dluhem rodiny je dluh u společnosti CREDIT ONE a u Všeobecné zdravotní pojišťovny z důvodu penalizace neplnění úhrad exekuce. Rodina měla i dluh na nájemném a rodině vyvstala hrozba, že zůstane bez přístřeší.

Východiska z nepříznivé rodinné situace – paní A. se obrátila na sociální pracovníci o pomoc, neboť sama s partnerem nebyla schopna rodinné problémy ustát a překonat. Se sociální pracovnící dala do pořádku veškeré potřebné doklady. Společně začaly jednat s exekutorskými úřady a úřady, kterým rodina byla dlužna, o možných splátkových kalendářích. Z důvodu, že je rodina rodinou v hmotné nouzi, není možné podat žádost o insolvenční, jelikož rodina nesplňuje podmínky stanovené zákonem.

Podářilo se:

- dojednat splátkový kalendář na všechny uvedené exekuce,
- dojednat splátkový kalendář i na dluhy,
- domluvit splátkový kalendář na umoření dluhu na nájemném.

Paní A. pravidelně předkládá sociální pracovníci doklady o úhradách a pravidelně společně sledují veškeré pohledávky, které rodina má. Paní A. je velmi vděčná za poskytnutou pomoc, neboť s partnerem by tuto situaci rodiny neustáli. Uznává, že potřebuje mít nad sebou tzv. pevnou ruku, která jí vede a napomáhá.

Závěr

Rodina s nezaopatřenými dětmi se dostala do nepříznivé sociální situace tím, že oba partneři zůstali bez práce a pravidelných příjmů. Oba byli současně vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadě práce a jejich jediným příjmem byly dávky ze státní sociální podpory a hmotné nouze. Taktéž svými neuváženými kroky, nezávažným finančních možností rodiny a přehlížením hrozeb, se rodina mohla připravit i o střechu nad hlavou. Rodinná situace je nyní stabilizována. Rodina se i nadále potýká s finančními problémy, ale svou situaci řeší a snaží se veškeré záležitosti dát do pořádku.

KAZUISTIKA č. 2

Rodinná anamnéza – neúplná tříčlenná rodina se dvěma nezaopatřenými dětmi. Matka samoživitelka s dětmi žije v rodinném domě s velkou zahradou na malém městě,

ve kterém se nachází tři bytové jednotky. Jedná se o nájemní byt velikosti 1+1 s ústředním vytápěním a se standardním zařízením.

Matka – paní J., věk 32 let, vyrůstala společně se svými čtyřmi sourozenci v dělnické rodině. Maminka paní J. má základní vzdělání a pracovala v živočišné výrobě do doby, než došlo k jejímu zrušení. Posléze si našla zaměstnání jako pomocná síla v kuchyni, odkud ze zdravotních důvodů musela odejít a byla následně nezaměstnaná a vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání. Zdravotní stav maminky se ovšem nezlepšoval, a proto byla nucena podat žádost o invalidní důchod. Nyní je již ve starobním důchodě. Tatínek paní J. má taktéž základní vzdělání a dlouhá léta pracoval v živočišné výrobě. Po zrušení firmy pracoval v dělnické profesi u obce až do svého odchodu do starobního důchodu. Paní J. vystudovala střední odborné učiliště – obor švadlena. Po ukončení studia se jí nepodařilo najít zaměstnání a byla nucena se zaevidovat na úřadě práce jako uchazeč o zaměstnání. V době své nezaměstnanosti otěhotněla a odešla na svoji první mateřskou dovolenou, na kterou po dvou letech navázala svojí druhou mateřskou dovolenou. Z mateřské dovolené se opět zaevidovala na úřad práce jako uchazeč o zaměstnání. V té době však i pracovala na dohodu o provedení práce jako pokojská. Posléze se jí podařilo najít si zaměstnání u obce v dělnické profesi. Tato práce však byla pouze na dobu určitou a nyní je opět v evidenci uchazečů o zaměstnání s příslibem, že ji obec zaměstná na dohodu o provedení práce.

Otec – pan K., věk 37 let, s rodinou již několik let nebydlí. Přestal mít zájem o rodinu, neměl zájem najít si zaměstnání a finančně rodinu zabezpečit. Zároveň začal ve velké míře požívat alkoholické nápoje a odmítal se ze své závislosti léčit. Ve svém alkoholickém opojení se stával agresivní a nebezpečný pro rodinu. Paní J. podala návrh na úpravu práv a povinností k nezletilým dětem a soužití s otcem dětí ukončila. Pak K. i nadále holduje alkoholickým nápojům, o rodinu nejeví zájem a je stále nezaměstnaný a vedený v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadě práce.

Děti – dcera navštěvuje pátou třídu základní školy a je velmi šikovná. Dobře se učí a prospívá s vyznamenáním. Paní J. nemá s dcerou žádné problémy, dělá ji jen samé radosti. Ve svém volném čase se věnuje kondičnímu tréninku a literárnímu kroužku. Syn navštěvuje třetí třídu základní školy. Ve škole je průměrný. Chlapec je velmi živý, občas vyrušuje ve vyučování, což má za následek poznámky. Za neplnění si školních povinností, kdy zapomíná, že má psát domácí úkoly, dostal v pololetí třídní důtku učitele. Chlapec je velmi hyperaktivní a je zde podezření na ADHD. Paní J. hodlá jeho situaci řešit s pedagogicko psychologickou poradnou.

Ekonomická situace rodiny – od měsíce února 2014 je paní J. vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání a podala žádost o dávky pomoci v hmotné nouzi, v současné chvíli jsou v řízení. Zároveň byla paní J. přiznána podpora v nezaměstnanosti. Příjem rodiny je dále tvořen dávkami státní sociální podpory - přídavky na děti, příspěvkem na bydlení. Vzhledem k příjmům rodiny je předpoklad, že rodina bude opětovně rodinou v hmotné nouzi, neboť příjem rodiny není dostačující ke krytí základních osobních potřeb.

Exekuce a dluhy – v současné době má rodina čtyři dluhy. Dluh u zdravotní pojišťovny vznikl v době, kdy se paní J. vracela z mateřské dovolené a došlo k rozporu v evidenci uchazečů o zaměstnání vzhledem ke změně zákona. O tomto dluhu však paní J. nevěděla, neboť se domnívala, že když byla vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadě práce, tak má u pojišťovny veškeré platby v pořádku. Skutečnost, že má dluh, zjistila v letošním roce, kdy byla na pojišťovně předložena doklad o evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadě práce. Právě i v této době vznikl dluh na přeplatku podpory v nezaměstnanosti. Další její dluh vznikl její nerozvážností, kdy si uzavřela u společnosti T. Mobile paušální smlouvu, kterou však následně nebyla schopna z finančních důvodů dodržet. Posledním dluhem je dluh na soudních poplatcích. V současné době je rodina bez exekucí, ty se podařilo vyřešit v nedávné minulosti.

Východiska z nepříznivé rodinné situace – paní J. již od roku 2006 pracuje se sociální pracovníci, která je s její situací obeznámena. Společně se snaží situaci řešit a dát vzniklé problémy do pořádku. Jednají s organizacemi o vzniklých dluzích a o možnosti splátkového kalendáře, čímž by došlo k postupnému umoření dluhů a vyrovnání pohledávek organizacím.

Podařilo se:

- dojednat splátkový kalendář na soudě,
- dojednat splátkový kalendář u společnosti T. Mobile,
- dojednat splátkový kalendář na přeplatek z podpory v nezaměstnanosti,
- dojednat splátkový kalendář u zdravotní pojišťovny.

Paní J. pravidelně navštěvuje a komunikuje se sociální pracovníci o řešení rodinné situace. Předkládá doklady o úhradách. V případě potřeby si přijde za sociální pracovníci pro radu.

Závěr

Rodina paní J. se dostala do nepříznivé sociální situace svou nerozvážností a řádným neuvážením svých finančních možností. Vzhledem ke skutečnosti, že neměla stabilní zaměstnání a byla rodinou v hmotné nouzi, nebyla schopna řádně dostát svých závazků. Neřešením situace se problémy prohloubily, ale nakonec rodina svou situaci stabilizovala a snaží se dostát veškerých svých závazků pravidelným měsíčním splácením dle splátkového

kalendáře. Paní J. si hledá aktivně zaměstnání, využívá i možností dohod o provedení práce, aby zlepšila finanční situaci rodiny a vyřešila dané problémy a splnila své závazky.

KAZUISTIKA č. 3

Rodinná anamnéza – jedná se o neúplnou tříčlennou rodinu. Paní K. je rozvedená, je samoživitelka a pečuje o dvě nezaopatřené děti. Každé z dětí má jiného otce. Společně s dětmi žije na malém městě v panelovém sídlišti v nájemním bytě velikosti 3+1 s ústředním vytápěním a standardním vybavením.

Matka – paní K., věk 34 let, vyrůstala společně se svým bratrem v dělnické rodině. Rodiče se posléze rozvedli a paní K. společně s bratrem byla svěřena do péče maminky. S otcem však i nadále zůstávala v kontaktu. Maminka paní K. je vyučena v oboru švadlena a po vyučení pracovala ve firmě mimo svůj obor, v dělnické profesi. Z firmy byla propuštěna a byla nucena se zaehodovat jako uchazeč o zaměstnání na úřadě práce. Podařilo se jí najít si zaměstnání v kuchyni jako pomocná síla, odkud z důvodu snižování počtu pracovních míst byla po delší době také propuštěna. Nyní je nezaměstnaná a vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadě práce. Tatínek paní K. je vyučený zámečnický, dlouhou dobu pracoval na montážích mimo domov i republiku. Později si našel práci v podniku ve městě, ve kterém bydleli. O práci však přišel, neboť podnik byl zrušen. Nyní pracuje v dělnické profesi u obce. Paní K. vystudovala střední odborné učiliště – obor zemědělec. Pokračovala i v nástavbovém studiu, které však nedokončila. Peníze, které na studium od rodičů dostávala, věnovala svým potřebám, začala chodit s partou za školu, věnovali se alkoholu a cigaretám, což mělo za následek její vyloučení. Dnes si uvědomuje, jak velká chyba to byla a jaké starosti svým rodičům způsobila. Vzápětí po ukončení školy se stala nezaměstnanou a byla vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání, otěhotněla a vdala se. Z úřadu práce nastoupila na svou první mateřskou dovolenou. Po jejím ukončení pracovala jako servírka v jedné restauraci, rozvedla se s otcem dítěte a začala žít s partnerem, do kterého se hluboce zamilovala. Ze svého zaměstnání nastoupila na svou druhou mateřskou dovolenou. S partnerem a otcem svého druhého dítěte začala mít problémy, které nechtěla vidět a ani je dlouhodobě neřešila. Po návratu ze své druhé mateřské dovolené vystřídal několik zaměstnání. Byla zaměstnána jako skladník, servírka, pomocná síla v kuchyni. Nakonec byla opět nezaměstnaná a vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání. Nyní se jí podařilo najít pracovní místo jako servírka v jedné restauraci.

Otec staršího dítěte – otec dcery i po rozvodu jevil o dítě zájem, stýká se s dcerou a matce pravidelně hradí stanovené výživné. V případě, že má zaměstnání, je matce ochoten vypomoci i s dalšími potřebami pro dceru.

Otec mladšího dítěte – otec syna o něj nikdy nejevil zájem. Ve velké míře požívá alkoholické nápoje, což se projevuje na jeho zdraví. Stanovené výživné nehradí a nemá zájem se s matkou dítěte rozumně domluvit. Jeho roli přebrali prarodiče, kteří matce velmi finančně vypomáhali do doby, kdy sami neměli finanční problémy. Na otce dítěte bylo podáno i trestní oznámení pro neplnění vyživovací povinnosti. V měsíci lednu 2014 proběhlo soudní řízení, které není zatím pravomocné, a bylo jednáno o splacení částečného dluhu na výživném.

Děti – dcera navštěvuje osmou třídu základní školy. Ve škole je celkem bez problémů, učí se velmi dobře, bohužel má problém s českým jazykem a matematikou, což ji vždy kazí vysvědčení. Nikdy neprojevovala zájem o školní kroužky, až nyní navštěvuje kroužek vaření. Syn je v šesté třídě základní školy. Ani on nemá problémy ve škole, avšak i u něj se projevuje problém v českém jazyce a matematice. Dříve se zajímal o florbal, v současné době jsou jeho zájmy nevyhraněné.

Ekonomická situace rodiny – rodina je rodinou v hmotné nouzi. Příjmy rodiny jsou tvořeny příjmem ze závislé činnosti, výživným na jedno dítě, dávkami státní sociální podpory - přídavky na děti, příspěvkem na bydlení a dávkami pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení. V současné době se rodina potýká s finančními problémy, neboť příjmy nejsou dostačující ke krytí základních osobních potřeb a úhrad dlužných částek, které si rodina způsobila vlastní vinou.

Exekuce a dluhy – v době, kdy paní K. žila ještě s otcem svého syna, tak si půjčili od různých firem finanční prostředky, které následně paní K. nebyla schopna splácet. Dostala se do svízelné situace a dluhové pasti. Peníze měli zapůjčeny od společností HOME CREDIT, PROVIDENT, vznikl dluh na okresní správě sociálního zabezpečení i zdravotní pojišťovně. Z důvodu nehrazení pravidelných splátek bylo vše předáno exekutorským úřadům. Paní K. nakonec sama požádala o insolvenční řízení v době, kdy byla zaměstnána. Její žádosti bylo vyhověno. Bohužel přišla o zaměstnání z důvodu zrušení firmy a dostala se opět na úřad práce jako uchazeč o zaměstnání a nebyla schopna svou situaci mít pod kontrolou. Hrozila jí ztráta bydlení z důvodu vysokého dluhu na nájmu a též zrušení insolvence pro neplnění stanovených podmínek. Sama nechala situaci zajít velmi daleko a nakonec pod tlakem své kamarádky, která také měla problémy a sama vyhledala pomoc sociální pracovnice, požádala o pomoc sociální pracovníci.

Východiska z nepříznivé rodinné situace - paní K. se společně se svou kamarádkou obrátila o pomoc na sociální pracovníci, která na základě doložených dokladů vstoupila v jednání s majitelem bytu a s právním zástupcem insolvenčního řízení. Byly zjištěny podmínky, které musí být dodrženy, aby paní K. nebyla insolvence zrušena a také podmínky, které by jí zachovaly současné bydlení. Situace byla velmi vážná, neboť paní K. strkala hlavu do písku před všemi problémy. Z nějakých důvodů je odmítala řešit, i přestože byla sama během té doby sociální pracovníci několikrát dotazována, zda je vše v pořádku a zda nepotřebuje pomoci.

Podářilo se:

- dojednat platby insolvence tak, aby byly splněny zákonem stanovené podmínky,
- dojednat splátkový kalendář na úhradu dlužného nájemného.

Paní K. nyní vzorně spolupracuje se sociální pracovníci, plní si své závazky a pravidelně předkládá doklady o úhradách. Její situace není jednoduchá a je zapotřebí jejího velkého sebezapření a trpělivosti.

Závěr

Rodina s nezaopatřenými dětmi se dostala do svízelné a velmi nepříznivé sociální situace nejen svou nerozvážností a špatným vyhodnocením svých příjmů, ale i tím, že paní K. přišla o zaměstnání a partner nebyl schopen rodinu finančně zabezpečit. Naopak rodinu uváděl do další dluhové pasti svým absolutním nezájmem zajistit si zaměstnání a trvalý příjem. Rodinná situace se i vzhledem k těžkým podmínkám stabilizovala a podařilo se zachránit nejen insolvenční, ale i střechu nad hlavou, kdy rodině byla prodloužena nájemní smlouva. Paní K. si uvědomila, že není dobré své problémy neřešit, před problémy se nedá nikam schovat a nebude-li je řešit, bude se dostávat do stále méně řešitelných situací.

KAZUISTIKA č. 4

Rodinná anamnéza – šestičlenná úplná rodina s nezaopatřenými dětmi. V rodině jsou trojí děti, a to děti moje, tvoje a naše. Z prvního vztahu má paní Ž. jedno dítě, které bylo svěřeno do její péče. Druhé dítě má s manželem, kterému byly svěřeny do péče jeho dvě nezaopatřené děti z předchozího vztahu. Manželé společně pečují o čtyři nezaopatřené děti. Rodina bydlí v rodinném domě v malém městečku o třech bytových jednotkách, kde má k dispozici nájemní byt velikosti 3+1 s ústředním vytápěním a standardním zařízením.

Matka – paní Ž., věk 36 let, pochází z dělnické rodiny. Vyrůstala společně se čtyřmi sourozenci. Maminka paní Ž. má základní vzdělání a dlouhé roky pracovala v živočišné

výrobě, ze které byla nucena odejít z důvodu zrušení firmy. Poté si našla zaměstnání jako pomocná síla v kuchyni a ze zdravotních důvodů musela ze zaměstnání odejít a zaevidovat se jako uchazeč o zaměstnání na úřadě práce. Vzhledem k jejím zdravotním problémům si podala žádost o invalidní důchod a stala se invalidním důchodcem. Nyní je již ve starobním důchodě. Otec paní Ž. má základní vzdělání a pracoval dlouhá léta v živočišné výrobě. Posléze odešel pracovat do firmy jako zedník a po zrušení firmy nastoupil k obci do dělnické profese, kde setrval do svého odchodu do starobního důchodu. Paní Ž. vystudovala střední odborné učiliště – obor příprava hotových jídel. Po vyučení nastoupila do svého oboru jako kuchařka v rekreačním zařízení, odkud odešla pracovat opět jako kuchařka do restaurace. Před svou první mateřskou dovolenou změnila firmu, ale zůstala ve svém oboru. Pracovala v rekreačním středisku. Ve svém oboru nepracovala jen velmi krátce, a to po návratu ze své první mateřské dovolené, kdy krátce byla zaměstnána v textilním průmyslu. Vrátila se však zpět do svého oboru a opět pracovala jako kuchařka v rekreačním zařízení. Z tohoto zaměstnání odešla na svou druhou mateřskou dovolenou. Po ukončení mateřské dovolené zůstala bez zaměstnání a byla nucena se zaevidovat na úřad práce jako uchazeč o zaměstnání. Paní Ž. se podařilo najít si zaměstnání na poloviční úvazek ve svém oboru a nyní pracuje jako kuchařka v rekreačním zařízení. Profese, kterou vystudovala, ji velmi baví a ráda by ve svém oboru zůstala.

Otec – pan A., věk 36 let, pochází taktéž z dělnické rodiny. Jeho rodiče měli základní vzdělání a pracovali v dělnických profesích. Tatínek pracoval v oboru lesnictví a maminka v živočišné výrobě až do svého odchodu do starobního důchodu. Oba rodiče již nežijí. Pan A. studoval střední odborné učiliště – obor elektrikář. Zhruba půl roku před ukončením studia se začal toulat s kamarády, přestal chodit do školy a školu nakonec nedokončil. Dnes svého činu lituje, byla to mladická nerozvážnost, která se v současné době dá velmi těžko napravit, neboť musí zabezpečit rodinu. Po ukončení studia byl zaměstnán v živočišné výrobě, odkud odešel pracovat do papíren, kde setrval až do zrušení firmy. Poté nastoupil do pivovaru a následně začal pracovat jako řidič z povolání. Ve své péči má dvě děti, které pochází z prvního vztahu. Biologická matka se nebyla schopna o děti řádně starat a ani o děti nejeví zájem.

Děti – **syn B.** se paní Ž. narodil z prvního vztahu a jeho biologický otec o něj nejeví a ani nejeví zájem. Vždy měl problém i s hrazením stanoveného výživného. Syna B. si osvojil manžel paní Ž., kterého syn B. pokládá za svého biologického otce. Jejich vztah je velmi harmonický a bezproblémový. Syn B. navštěvuje sedmou třídu základní školy. Ve škole dosahuje vynikajících výsledků, má vyznamenání. Jeho zájmem je přírodovědný kroužek,

florbal a karate. **Syn P.** je synem pana A. z prvního vztahu. Navštěvuje čtvrtou třídu základní školy. Ve škole je vše v pořádku, učí se s vyznamenáním, ale diagnostikována dysortografie. „**Dysortografie** – Porucha pravopisu, která patří mezi specifické vývojové poruchy učení. Typickými projevy jsou záměny krátkých a dlouhých samohlásek, tvrdých a měkkých slabik (dy-di, ty-ti, ny-ni), záměny sykavek. Dítě vynechává, přidává, zaměňuje písmena či slabiky, píše slova dohromady.“¹²⁵ Se synem navštěvují pedagogicko psychologickou poradnu. Svůj zájem směřuje na sportovní kroužek a florbal. **Syn T.** je synem pana A. z prvního vztahu. Navštěvuje druhou třídu základní školy. Ve škole nejsou problémy po stránce učení, dosahuje výborných výsledků, má vyznamenání. Problémem je jeho chování. Synovi T. byla diagnostikována porucha ADHD a porucha osobnosti. „**Porucha osobnosti je trvalý stav, projevující se nepříznivými nebo nadměrně zvýrazněnými vlastnostmi osobnosti, odchylkami v oblasti citového prožívání, uvažování i chování, zejména ve vztahu k druhým lidem a společností.**“¹²⁶ Pravidelně se synem navštěvují psychiatrii, je tlumen léky. Paní Ž. má se synem komplikovaný vztah, neboť je problematické vyrovnat se s jeho poruchami a vysvětlovat dalším třem dětem jeho situaci. Ostatní děti občas nabývají dojmu, že jsou odstrkovány a není jim věnována taková pozornost, jako synovi T. Jeho zájmem je taktéž sportovní kroužek a florbal. **Syn M.** je synem paní Ž. a pana A. a je miláčkem rodiny. Syn M. je nejmladším ze čtyř dětí a dle sdělení paní Ž. „tzv. mamánkem.“ Navštěvuje mateřskou školu pouze na dopoledne, neboť velmi těžko snášel odloučení od matky. Jeho adaptace na prostředí mateřské školy a jeho kolektiv byla zdlouhavá. Mateřskou školu bral jako nutné zlo a paní Ž. vyčítal, že jej nemá ráda. Syn M. je velmi šikovný, navštěvuje sportovní kroužek.

Ekonomická situace rodiny – příjem rodiny je v současné době tvořen příjmem ze závislé činnosti manželů, neboť paní Ž. i pan A. mají zaměstnání na poloviční úvazek, dále je rodině vyplácena dávka pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí a dávky státní sociální podpory – přídavky na děti, příspěvek na bydlení. Příjem rodiny není dostačující ke krytí základních osobních potřeb, nákladů na domácnost a exekucí, které rodině vznikly z jejich nerozvážnosti či bývalých partnerských vztahů.

Exekuce a dluhy – paní Ž. má v současné době několik exekucí, které vznikly nepravidelným hrazením dlužných částek. Finanční prostředky si paní Ž. zapůjčila od společnosti PROVIDENT, od banky ČSOB a společnosti SMART. Dalším problémem

¹²⁵ PRŮCHA, Jan, aj. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. s.58. ISBN 80-7178-029-4.

¹²⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese : variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. s.254. ISBN 80-7178-214-9.

byla komunikace s firmou BOHEMIA ENERGY, kdy paní Ž. chtěla z důvodu nevyhovujících podmínek smlouvu ukončit, což jí nebylo umožněno, a tak přestala hradit pravidelné splátky a elektrickou energii si přihlásila k jinému dodavateli. Posledním dluhem jsou soudní výlohy. Pan A. má veškeré finanční problémy taktéž způsobené z předešlého vztahu, kdy závazky a pohledávky zůstaly na něj a on je povinen je splácet. Finanční prostředky si zapůjčil od společností HOME CREDIT, PROFI CREDIT, ČESKÉ SPORĚTELNY. Dalším problémem bylo neodhlášení osobního auta, kde nebyla uhrazena povinná pojistka, a vznikl dluh u společnosti České kanceláře pojistitelů.

Východiska z nepříznivé rodinné situace – manželé se obrátili o pomoc na sociální pracovníci, která s nimi probrala veškeré možnosti. Bohužel situace manželů je velmi neutěšená a možnost východiska z jejich situace je málo reálná. Rodina se pokusila podat si žádost o insolvenční řízení i bankrot, ale vzhledem k počtu dětí, nejsou jejich příjmy odpovídající pro splnění podmínek stanovených zákonem. Situace se ještě zhoršila tím, že pan A. byl od měsíce ledna 2014 převeden na poloviční úvazek z důvodu, že firma, u které pracuje, nemá v současné chvíli dostačující zakázky. Do té doby existovala rodině možnost splácení dlužných částek i exekucí srážkou z platu.

Podařilo se:

- dojednat splátkový kalendář soudních výloh,
- dojednat splátkový kalendář u banky ČSOB,
- dojednat splátkový kalendář u společnosti SMART.

Rodina se nyní nachází na mrtvém bodě, neboť jediným východiskem z jejich velmi nepříznivé sociální situace by bylo splnění podmínek stanovených zákonem pro insolvenční řízení či bankrot. Jelikož rodina žije v oblasti, kde je vysoká nezaměstnanost, je malá pravděpodobnost, že se manželům podaří najít si práci na plný úvazek. U paní Ž. bude problém nezaopatřenost dětí, špatná dopravní obslužnost a u pana A. jeho vzdělání. Zlepšení finanční situace rodiny může nastat v případě, že firma, kde je zaměstnán pan A., získá dostatečné množství zakázek a pana A. budou moci opětovně zaměstnat na plný úvazek. Ovšem ani zaměstnání pana A. na úplný úvazek není dostačující pro splnění podmínek pro insolvenční řízení či bankrot.

Závěr

Rodina s nezaopatřenými dětmi se ocitla tzv. v dluhové pasti, kdy není schopna svých závazků dostát díky nedostačujícímu příjmu v rodině. Jejich současná situace byla způsobena nezhodnocením svých příjmových možností v minulých partnerských vztazích a také okamžitým neřešením vzniklých problémů. Neuvážené kroky v minulosti je provázejí

jejich současným životem a nepříznivá sociální situace je v jejich případě velmi těžko řešitelná do doby než se příjmy rodiny zvýší, neboť ze současných příjmů není ani rodina schopna splácet tolik exekucí, i přestože mají zájem dostat svých závazků vůči výše uvedeným firmám.

KAZUISTIKA č. 5

Rodinná anamnéza – pětičlenná rodina se dvěma nezaopatřenými dětmi a jedním dítětem zaopatřeným. V rodině máme dvojí děti, a to moje a naše. Rodina bydlí v malebném městečku v podnájemním bytě v panelovém sídlišti. Jedná se o obecní byt velikosti 3+1 s ústředním vytápěním a standardním vybavením.

Matka – paní R., věk 40 let, vyrůstala se svou sestrou v dělnické rodině. Maminka paní R. se vyučila v oboru tkadlena, ve kterém pracovala do nástupu na svou první mateřskou dovolenou, ale též po jejím ukončení až do doby než odešla na svou druhou mateřskou dovolenou. Po návratu ze své druhé mateřské dovolené nastoupila již mimo svůj obor v dělnické profesi do jedné firmy, ve které pracovala do jejího zrušení. Posléze se stala nezaměstnanou a vedenou jako uchazeč o zaměstnání na úřadě práce. Vzhledem k tomu, že měla vážně nemocnou svoji maminku, babičku paní R., z úřadu práce se odhlásila a začala o svoji maminku pečovat, vyřídila jí příspěvek na péči. Tatínek paní R. se vyučil v oboru horník a pracoval na šachtě do doby, než se rodině narodily děti. Poté pracoval v dělnické profesi ve stejné firmě jako maminka paní R. až do jejího zrušení. Se svojí manželkou, maminkou paní R., byl nezaměstnaný a vedený v evidenci uchazečů o zaměstnání. V té době se začaly prohlubovat jeho zdravotní problémy, které způsobily, že mu byl přiznán invalidní důchod a stal se invalidním důchodcem. Paní R. studovala střední odborné učiliště – obor tkadlena, který však nedostudovala. O studium neměla zájem, zamilovala se a odstěhovala se od rodičů ke svému partnerovi, později manželovi, otci svých dvou starších dětí. Po nedokončeném studiu byla nucena se zaevidovat na úřadě práce jako uchazeč o zaměstnání, odkud odešla na svou první mateřskou dovolenou. Během dvou let porodila i druhé dítě a rozvedla se se svým manželem, neboť se zamilovala a odešla za hlasem svého srdce. Po ukončení mateřských dovolených byla opět nezaměstnaná, podruhé se vdala a následně svému druhému manželovi porodila dítě, se kterým byla na mateřské dovolené. Paní R. se nepodařilo najít si zaměstnání a po skončení mateřské dovolené se opět zaevidovala na úřadě práce jako uchazeč o zaměstnání, kde setrvává doposud. Přihlédneme-li ke skutečnosti, že paní R. má jen základní vzdělání a s rodinou bydlí v oblasti,

kde je vysoká nezaměstnanost a špatná dopravní obslužnost, tak jsou její šance na získání zaměstnání velmi mizivé. Běžnou praxí v této oblasti je zaměstnávání tzv. na černo, což se i několikrát podařilo paní R. v rekreačních střediscích.

Otec – pan C., věk 54 let, vyrůstal se svými devíti sourozenci v dělnické rodině. Maminka pana C. měla základní vzdělání a byla ženou v domácnosti. Tatínek pana C. vystudoval hudební školu. Po studiu se hudbě věnoval, avšak u ní nezůstal. Našel si zaměstnání v dělnické profesi v různých firmách. Bohužel se nedožil ani důchodového věku. Rok před odchodem do důchodu zemřel a maminka jej následovala rok po jeho úmrtí. Pan C. vystudoval střední odborné učiliště – obor mechanizátor. Po vyučení až do sametové revoluce v roce 1989 ve svém oboru pracoval. Poté odešel na šachtu a pracoval jako horník. Ze šachty odešel z důvodu, že se rozvedl se svojí první ženou a odstěhoval se za svou nynější manželkou, kde pracoval v dělnické profesi. V době, kdy se pan C. přistěhoval za svou ženu, již v této oblasti nastal problém se zaměstnáváním, neboť se rušila jedna firma za druhou a pan C. zůstal bez zaměstnání. Zaevidoval se na úřadě práce jako uchazeč o zaměstnání a příležitostně pracuje na dohody o provedení práce. V současné době se panu C. rýsuje zaměstnání na pracovní smlouvu s možností získání služebního bytu a odstěhování rodiny do města, kde je lepší příležitost pracovních míst.

Děti – **dcera F.** se narodila paní R. z prvního manželství. Vystudovala střední zdravotnickou školu a po studiu nastoupila do svého oboru v nemocnici. V současné době získala od obce nájemní byt se svým partnerem a od rodiny se stěhuje a zařizuje si své vlastní bydlení. Otec dcery F. měl o dceru velmi sporadický zájem, začali se více vídat a rozumět si až v jejím dospělém věku. **Syn E.** je také dítětem paní R. z prvního manželství. Vystudoval střední odborné učiliště – obor opravář zemědělských strojů a pokračuje dále v nástavbovém studiu – obor účetnictví. S otcem má velmi vlažný vztah, neboť otec o něj nikdy nejevil velký zájem, nezajímal se o jeho studium, zájmy či potřeby. Syn E. je vcelku bezproblémový, ve škole se mu docela daří, jen občas má potíže v některém předmětu, které vždy srovnává až na konci školního roku. Výživné na obě uvedené děti otec nehradil, anebo je hradil v nižší výši, než jakou mu stanovil soud. Paní R. s otcem dětí neustále řešila úhradu stanoveného výživného na obě děti, domluva s otcem dětí byla vždy komplikovaná. **Dcera M.** je dcerou paní R. a pana C. Navštěvuje šestou třídu základní školy. Ve škole je vše v pořádku nejen po stránce učení, ale i chování. Mimo školní povinnosti se dcera M. věnuje angličtině, všestrannému kroužku a karate.

Ekonomická situace rodiny – příjem rodiny je tvořen výživným na syna E., státní sociální podporou – přídavky na děti, příspěvek na bydlení, příjmem ze závislé činnosti

a dávkami pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení. Příjem rodiny není dostačující ke krytí základních osobních potřeb rodiny, a tak je rodina rodinou v hmotné nouzi. Příčinou nízkých příjmů jsou i splátky dluhů a exekucí, do kterých se rodina dostala nejen svým špatným odhadem svých příjmových možností, ale i vinou ochoty pomoci svému kamarádovi z jeho problémů a potíží. Manželé si vzali půjčky, které kamarád slíbil splácet, avšak tak činil pouze ze začátku. Nyní působí v zahraničí, nereaguje na žádný telefonát či kontakt s rodinou a nemůže se ze zahraničí vrátit zpět, neboť by na něj byl vydán zatykač z důvodu dalších způsobených problémů a nesplácených dluhů.

Exekuce a dluhy – rodina v současné době řeší dvě exekuce a dluh na nájemném. Další dluhy rodiny se podařilo již splatit a dát do pořádku, byl dohodnut splátkový kalendář. Rodina své finanční problémy řešila půjčkou od společnosti HOME CREDIT a banky G MONEY BANK. Jelikož obě společnosti hrozily exekucemi, tak se rodina včas dohodla na splátkovém kalendáři a díky tomu svou situaci ustála a své závazky vůči výše uvedeným společnostem řádně splatila. Bohužel se rodině již nepodařilo zabránit exekucím na půjčky, které si vzali pro svého kamaráda, aby mu tak pomohli v jeho problémech při podnikání. Uvěřili, že dodrží slib, že bude rodině měsíčně dávat částku na splátky půjček, což však činil jen ze začátku. Rodina byla rodinou v hmotné nouzi a nebyla schopna při svých finančních problémech, kdy splácela své půjčky, hradit ještě tyto závazky, a tak se dostala do exekucí. Zároveň udělala neuvážený krok, když si u společnosti T. Mobile podepsala smlouvu na paušální částku, kterou následně nebyla schopna dodržet. Vzhledem ke skutečnosti, že rodina má dluh na nájemném, bylo přednostně zapotřebí řešit bydlení, neboť rodině hrozila ztráta bydlení.

Východiska z nepříznivé sociální situace – paní R. věděla, že společně s manželem nejsou schopni zvládnout danou situaci a domluvit si potřebné splátky na výše uvedené dluhy. Zejména velkým problémem se stala ztráta bydlení. Obrátili se na sociální pracovníci, se kterou se snažili najít východisko z jejich nepříznivé sociální situace. Jelikož rodina je rodinou v hmotné nouzi a nemá pravidelný příjem ze závislé činnosti, nepřicházela v úvahu možnost podání si žádosti o insolvenční či bankrot, neboť rodina nesplňovala a ani doposud nesplňuje zákonem stanovené podmínky. Jedinou možností rodiny je domluvit splátkové kalendáře a pomalými kroky své pohledávky zlikvidovat. Je to však běh na dlouhou trať, pokud se manželům nepodaří najít si zaměstnání s pravidelným měsíčním příjmem ze závislé činnosti.

Podáři se:

- dojednat splátkový kalendář na dluh na nájemném,
- dojednat splátkový kalendář na dluh u společnosti T.Mobile,

- dojednat splátkový kalendář obou exekucí.

Paní R. je povinna sociální pracovníci pravidelně předkládat doklady o úhradách. Je nutné podotknout, že s paní R. bývá občas těžká spolupráce, neboť zapomíná na své povinnosti. Ve chvíli, kdy má pocit, že stav nejvyššího ohrožení je zažehnán, tak polevuje v plnění stanovených podmínek se sociální pracovníci. Potřebuje neustálý dohled, aby si uvědomila, že musí plnit stanovené podmínky a povinnosti.

Závěr

Rodina se ocitla v nepříznivé sociální situaci jednak tím, že pan C. přišel o zaměstnání a pravidelný příjem ze závislé činnosti, ale i tím, že špatně zvážila své finanční možnosti. Největším problémem rodiny se však staly půjčky, které si vzali pro svého kamaráda, aby mu pomohli v jeho finančních potížích při podnikání a sami se tak dostali do bludného kruhu svých problémů. Věřili, že kamarád své slovo dodrží, bude jim řádně splácet, aby oni řádně spláceli poskytnuté půjčky a nyní jim je jasné, jak moc důvěřiví byli a jaké si tím přivodili problémy. Bohužel se daná situace nedá zvrátit jiným způsobem, než se snažit řádným splácením splnit své pohledávky vůči firmám. I přestože je situace rodiny neutěšená a složitá, podařilo se dosáhnout určité stabilizace. Důležité je, že se rodina snaží dostát svým závazkům a snaží se příjem rodiny zvýšit vlastním přičiněním, a to hledáním si zaměstnání a získáním trvalých příjmů. Pomalým krokem je umořován i vysoký dluh na nájemném a odvrácena hrozba ztráty bydlení.

KAZUISTIKA č. 6

Rodinná anamnéza – dvoučlenná rodina s jedním nezaopatřeným dítětem. Rodina bydlí na vesnici v podnájmu v rodinném domě s velkou zahradou. K dispozici má kompletně vybavený byt o velikosti 1+1 s ústředním vytápěním.

Matka – paní K., věk 54 let, pochází z dělnické rodiny. Vyrůstala společně se čtyřmi sourozenci, z nichž jeden byl nevlastní z otcovy strany, na Slovensku, odkud se rodina přestěhovala do Čech. Maminka se s dětmi často stěhovala, neboť vždy se svým partnerem zůstávala velmi krátkou dobu. Maminka paní K. měla základní vzdělání, pracovala v živočišné výrobě, posléze v restauračních zařízeních, odkud se opět vrátila zpět do živočišné výroby. Maminka paní K. zemřela ve velmi nízkém věku a paní K. se od rodiny odstěhovala ke svému budoucímu manželovi. Otec paní K. s rodinou nežil, zůstal na Slovensku a s paní K. se nestýkal. Vzhledem ke skutečnosti, že paní K. byla malá, když se maminka s dětmi odstěhovala od otce, tak si jej ani nepamatuje. Komplikovaný vztah měla s partnerem

své maminky, a proto se již v době svých studií odstěhovala k rodině svého budoucího manžela. Paní K. vystudovala střední odborné učiliště – obor chovatelka drobného hospodářského zvířectva. Po studiích nastoupila ke Státnímu statku do živočišné výroby. V té době se také vdala a s manželem začala žít v rodinném domě na vesnici. Záhy nastoupila na svou první mateřskou dovolenou, kdy se jim narodila dcera a během své první mateřské dovolené opět otěhotněla a porodila svou druhou dceru. Již v té době se manžel paní K. začínal chovat k rodině velmi agresivně, dával najevo svou neustálou nespokojenost, měl rád pod kontrolou každý krok paní K. a začalo u něj docházet vůči paní K. k občasnému fyzickému a psychickému napadání. Situace v rodině se částečně uklidnila po návratu paní K. zpět ke svému zaměstnavateli. Za několik let paní K. přišla do jiného stavu a opětovně nastoupila na mateřskou dovolenou, ze které se vrátila ke své práci. V době, kdy proběhla tzv. sametová revoluce, tak paní K. na vlastní žádost odešla ze Státního statku, neboť práce byla velmi těžká a finančně neohodnocená. Zůstala bez zaměstnání, byla zaevidována na úřadě práce jako uchazeč o zaměstnání na úřadě práce. Zhruba po třech měsících se jí podařilo najít si zaměstnání v papírnách, kde pracovala do doby nástupu své čtvrté mateřské dovolené. V době, kdy očekávala narození svého čtvrtého potomka, se agresivita jejího manžela stále stupňovala, jeho žárlivost a chorobná závislost vědět o každém kroku paní K. a zneužívání její osoby k těžkým pracím v jejich hospodářství, kdy chovali koně, krávy, slepice a další drobné zvířectvo, se začínala dostávat do neúnosné míry. Manžel paní K. ve velké míře požíval alkoholické nápoje, nedbal o děti a ani domácnost, veškerou starost ponechával na jejích bedrech. Dokonce paní K. začal osočovat, že dítě, které očekává, není jeho dítětem. Paní K. nastoupila na svou čtvrtou mateřskou dovolenou, kdy porodila dceru S., kterou má v současné době ve své péči, neboť je nezaopatřeným dítětem. Manžel paní K., který podnikal v lese s koňmi, si nechával veškeré finanční prostředky, nezajímal se o potřeby rodiny a dokonce i v době, kdy rodina v zimním období byla rodinou sociálně potřebnou a následně pak rodinou v hmotné nouzi, si veškeré finanční prostředky ponechával pro sebe. Stále ve větší míře holdoval alkoholickým nápojům, pořádal v rodinném domě alkoholické dýchánky bez ohledu na svou rodinu. V té době často paní K. fyzicky napadal a psychicky týral. Situace v rodině se vyostřovala, neboť paní K. mívala z jeho napadání otoky, různé šrámy či menší zranění. Nedokázala však vše ohlásit na policii, i přestože byla tlačena k tomuto kroku jak sociální pracovníci, tak ošetřujícími lékaři. Natolik se bála následků od svého manžela, že prosila, aby toto nebylo oznamováno. Vzhledem k její neutěšené situaci, byly však sepisovány záznamy, které by byly důkazem v případě, že by paní K. učinila potřebné kroky. Ze stálého stresu a tlaku svého manžela se u paní K.

začaly projevovat psychické problémy a začala navštěvovat psychologa a pravidelně brát léky. Pro svou sociální pracovníci se stala noční můrou z důvodu, že se v její situaci cítila velice bezradná, měla o klientku obavu a nebyla schopna jí přesvědčit k potřebným krokům. Respektovala přání klientky, i přestože cítila, že toto není správné. Nechtěla tak přirostřovat situaci, která už sama o sobě byla v rodině velmi napjatá. Stále se však snažila opatrnými kroky klientku přesvědčit k řešení její neutěšené situace.

Otec – žije v rodinném domě, který byl vlastnictvím manželů, o dceru nejeví zájem, je v invalidním důchodě po úraze, který si přivodil v lese. Dceru stále nepovažuje za svou a vztah dcery a otce je nulový. Stále ve velké míře požívá alkohol.

Děti – dcera S. studuje druhý ročník středního odborného učiliště – obor zahradník, aranžér, denně do školy dojíždí, ve škole je vše v pořádku. Mezi své zájmy řadí jízdu na koni, plavání, psaní básní a kreslení. Jejím problémem je vztah k otci, kterého nenávidí za to, jak se k mamince choval a co vše jí způsoboval. Nestýká se s ním a nejraději by jej ze svého života zcela vyškrtla. Ze všech čtyř dětí je jediná, kdo byl jedním z impulsu, že paní K. nakonec svou situaci řešila.

Ekonomická situace rodiny – rodina je rodinou v hmotné nouzi. Příjem rodiny je tvořen dávkami pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a dávkami státní sociální podpory – přídavek na dítě. Stanovené výživné bohužel není hrazeno, neboť rodiny obdržela sdělení od České správy sociálního zabezpečení, že z invalidního důchodu nemůže provádět srážku výživného, neboť by příjemci důchodu nezůstala částka na živobytí stanovená zákonem. A otec nemá zájem se podílet na nákladech své dcery.

Exekuce a dluhy – rodina se dostala do problémů v době, kdy manželé žili ve společné domácnosti, a byla dána exekuce na dům, kterou se paní K. snažila řešit, avšak po svém odchodu ze společné domácnosti a rodinného domu tuto situaci nechala na manželovi. Nakonec problém vyřešil jejich zletilý syn, který rodinný dům od společnosti koupil a uhradil tak veškeré pohledávky svých rodičů. Jiné dluhy a pohledávky paní K. neměla a nemá.

Východisko z nepříznivé sociální situace – jak je uvedeno již výše, velkým problémem rodiny bylo fyzické a psychické týrání. Teprve poté finanční problémy způsobované tím, že manžel paní K. nenechával žádné finanční prostředky pro potřebu rodiny. Prvotním krokem, který bylo zapotřebí učinit, bylo vyřešení poskytovaných dávek ne na složenku, ale v hotovosti, aby manžel paní K. neměl přehled o tom, kdy finanční prostředky rodině přichází a neměl možnost je ihned zabavit. Dalším, daleko důležitějším úkolem, bylo řešit v rodině fyzické a psychické týrání. Sociální pracovníce po domluvě s paní K. vyřešila

finanční prostředky rodiny výplatou dávky pomoci v hmotné nouzi v hotovosti. Každý měsíc, ve stanoveném termínu, si paní K. přišla do pokladny pro výplatu dávky pomoci v hmotné nouzi. Paní K. měla k dispozici finanční prostředky na úhradu nákladů spojených s chodem domácnosti i na základní osobní potřeby. Pomalými a rozvážnými kroky se sociální pracovnice snažila, aby paní K. ze společné domácnosti odešla, neboť není dán důvod k tomu, aby se nechala zneužívat, byla ve společné domácnosti pouhou služkou, kterou její manžel bije a psychicky týrá. Psychický stav se paní K. zhoršoval, uvědomovala si, že takové žití není správné. Situace se v rodině vyhrotila natolik, že po jednom nevelmi hezkém incidentu paní K. ruply nervy a nebyt dcery S. došlo by v rodině k velkému ublížení na zdraví. Tato skutečnost, naléhání dcery, ale i prosby sociální pracovnice, dovedla paní K. po dlouhé době k rozhodnutí, že ze společné domácnosti s dcerou odejde. Požádala sociální pracovnici o pomoc při sepsání návrhu na úpravu práv a povinností k nezletilému dítěti a společně s dcerou si našla podnájem.

Podánilo se:

- vyřešit finanční prostředky rodiny,
- podat návrh na úpravu práv a povinností k nezletilému dítěti,
- zajistit jiné bydlení,
- stabilizovat problémy rodiny.

Paní K. je pravidelně v kontaktu se svou sociální pracovnicí a informuje jí o svých krocích. Sociální pracovnice se snaží dotáhnout tuto strasti plnou pouť klientky dokonce. Je zapotřebí podat žalobu na rozvod manželství. Paní K. však doposud váhá. Domnívá se, že tento krok není nutný. Bohužel vzhledem ke skutečnosti, že manžel je alkoholik, který rád veškeré potíže házel na paní K., je zde možná hrozba jeho neuvážených kroků, kdy by pak problémy jejího muže, se mohly stát i jejími problémy. V tomto případě je nutné zvážit veškerá rizika. Doufejme, že paní K. se rozhodne správně a vyřeší i tuto pro ni nepříjemnou záležitost.

Závěr

Paní K. svým rozhodnutím odejít ze společné domácnosti, které pro ni nebylo jednoduché, udělala velkou tlustou čáru za svým dosavadním životem. Uvědomila si, že žít se dá i beze strachu. I přestože její cesta k cíli byla dlouhá, tak rodina si v současné době našla pěkné a příjemné bydlení, paní K. snižuje i dávku léků a sama přiznává, že jí velmi pomáhá ochota sociální pracovnice ji kdykoliv vyslechnout. Jak sama říká, cítí se u své sociální pracovnice lépe, než u své psycholožky. Je přesvědčená o tom, že kdyby sociální pracovnice na ní nepůsobila citlivým a chápavým přístupem, tak by nikdy z toho pekla nedokázala odejít. Ví, že trpělivost, kterou sociální pracovnice projevila

a projevuje, je pro ni balzámem na duši a za její přístup je jí velmi vděčná. Paní K. je ráda, že i její dcera S. měla tolik trpělivosti a pochopení. Společnými silami se dokázaly vzepřít nepřízni osudu a začaly žít svůj spokojený život.

9 SHRNU TÍ VÝZKUMU

V teoretické části diplomové práce analyzujeme životní situace rodiny s nezaopatřenými dětmi a zároveň nastiňujeme pomoc, která je rodinám poskytována v našem státě. V praktické části aplikujeme teoretická východiska do konkrétních, vybraných rodin s nezaopatřenými dětmi. Výzkumný vzorek tvoří šest rodin, u kterých jsou zjišťovány dílčí cíle, a to:

- zjištění příčin a důvodů, které způsobily, že se zkoumané rodiny s nezaopatřenými dětmi dostaly do nepříznivé sociální situace,
- zjištění, zda se rodinám podařilo nepříznivou sociální situaci překonat a zda se jejich situace stabilizovala.

Ke splnění výzkumného cíle jsme použili metodu případové studie, kdy jsme popsali sociální situaci šesti rodin. Zjišťovali jsme příčiny a důvody, které rodiny s nezaopatřenými dětmi dovedly do nepříznivé sociální situace. Zároveň jsme se zaměřili na zjištění, zda se rodinám podařilo nepříznivou situaci překonat či situaci v rodině stabilizovat. Na základě rozhovorů byly zjištěny následující příčiny a důvody, které zavedly pět rodin do nepříznivé sociální situace:

- nezaměstnanost,
- zadlužení rodiny nevhodnými půjčkami,
- neschopnost splácet půjčky z důvodu nedostatku finančních prostředků,
- exekuce,
- dluhy na nájemném,
- dluhy na elektrické energii,
- neuváženost při sepsání paušálních smluv u společnosti T. Mobile,
- nepravidelná úhrada stanoveného výživného,
- hrozba ztráty bydlení.

V jedné rodině bylo řešeno fyzické a psychické napadání, možnost bydlení a zajištění příjmu jen pro matku s nezaopatřeným dítětem.

Při posuzování, zda se rodinám podařilo překonat nepříznivou sociální situaci, bylo zjištěno, že pouze jedna rodina s nezaopatřeným dítětem překonala problémy. Jednalo se o rodinu s nezaopatřeným dítětem v případě psychického a fyzického napadání. Podařilo se matku s dítětem odstěhovat z nevhodného prostředí a začít nový život. Ve čtyřech případech se podařilo nepříznivou sociální situaci rodin stabilizovat a domluvit splátkové kalendáře, aby rodiny splnily své pohledávky a nedošlo případně k dalším exekučním

řízením. Zároveň se ve všech rodinách podařila odvrátit hrozba ztráty bydlení a všem rodinám byly prodlouženy i nadále nájemní smlouvy. V jedné rodině je bohužel situace natolik komplikovaná vzhledem k příjmům v rodině, že není možné rodinu v krátkodobém výhledu stabilizovat. Příjmy této rodiny jsou natolik nízké, že není schopna dostát všech svých závazků, i přestože by sama chtěla.

Shrneme-li současnou situaci rodin, ve které byl prováděn výzkum, můžeme konstatovat, že společně se sociální pracovníci ušly velký kus cesty a udělaly spoustu kroků k nápravě svých chyb. Všichni si uvědomili, jak lehkovážně jednali a jak je jejich neuváženost přivedla do problémů. Všechny rodiny se shodly na skutečnosti, že bez pomoci sociální pracovníce a bez její velké podpory, by nebyly schopny svou nepříznivou situaci řešit a ustát. Cítili se bezradní a ztraceni ve svých problémech a v rodině si nemohli být navzájem oporou, protože sami cítili bezvýchodnost své situace. I přestože je čeká ještě velký kus práce a dlouhá cesta ke klidnému, spokojenému životu, jsou rádi, že se o pomoc obrátili a společně nastavili pravidla a řád k řešení svých problémů.

ZÁVĚR

V roce 2012 byla provedena reforma sociálního systému České republiky. V dané chvíli by se však dalo polemizovat o tom, zda tento krok byl krokem uváženým a zda byl zvolen správně. Dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc, které byly do konce roku 2011 vypláceny na městských úřadech, byly přesunuty na Úřady práce České republiky, jejich kontaktní pracoviště. Kontaktní pracoviště však neměla tušení, co tato práce obnáší, nenaslouchaly současným sociálním pracovníkům a celou situaci zlehčovaly.

Sociální odbory městských úřadů, zejména úřadů s pověřenou působností, v té době doznaly velkých změn. Na městských úřadech zůstal výkon sociální práce. Bohužel ne všichni starostové a tajemníci obcí chápou sociální práci, čímž došlo na mnoha úřadech buď k jejímu úplnému zrušení, anebo byla sociálním pracovníkům přidána taková agenda, která zcela nekoresponduje s agendou sociální práce. Sociální pracovníci mají svázané ruce k výkonu své sociální práce, neboť jsou zaveleni jinou agendou. Jejich současná situace je velmi složitá.

Dostáváme se v této oblasti opět do situace, kdy se zvažuje, zda by se neměly dávky pomoci v hmotné nouzi vrátit zpět na městské úřady. Svazy měst a obcí žádají, aby došlo k opětovné změně a dávky pomoci v hmotné nouzi společně s dávkami státní sociální podpory, byly vráceny zpět na městské úřady. Samotné ministerstvo sociální práce po dvou letech fungování, tedy spíše nefungování zavedeného systému, zvažuje, zda tento krok nebyl unáhlený. Učiněná změna přinesla spoustu problémů, které se různě hrotily. Problémy však nechtěl nikdo vidět. Bohužel dané problémy viděli jen sociální pracovníci, kteří měli v této oblasti dlouholeté zkušenosti, ale jejich hlasům nikdo nenaslouchal. Je těžké si přiznat, že byl učiněn unáhlený krok. V současné chvíli není jasné, jak bude dále nastavena sociální pomoc nejen rodinám s nezaopatřenými dětmi, ale i jednotlivcům.

Cílem diplomové práce bylo analyzovat životní situace rodiny s nezaopatřenými dětmi, do kterých se během své životní cesty dostávají a popsat pomoc rodinám, která je v našem státě poskytována. Zaměřili jsme se na události, které rodiny s nezaopatřenými dětmi přivádí do nepříznivé sociální situace. V teoretické části jsme tedy analyzovali životní situace konkrétních vybraných rodin s nezaopatřenými dětmi, udělali průřez systémem pomoci a zmínili jsme se o sociální práci.

V praktické části jsme aplikovali teoretická východiska do situace zkoumaných rodin s nezaopatřenými dětmi. Při tomto výzkumu jsme se zaměřili na příčiny a důvody, které přivedly rodiny s nezaopatřenými dětmi do nepříznivé sociální situace. Zároveň jsme se zaměřili na skutečnosti, zda se rodinám s nezaopatřenými dětmi podařilo nepříznivou sociální situaci překonat či stabilizovat. Na základě rozhovorů a studia dokumentů jsme zpracovali šest případových studií.

Sociální práce je v naší společnosti stále nedocenená. Mohu však konstatovat, že z mé diplomové práce vyplývá, jak rodinám sociální pracovnice pomohla a jak její členové byli vděční za poskytnutou pomoc. Problémem zůstává, že výsledek sociální práce není zřejmý ihned. Sociální práce je během na dlouhou trať a každý malinký úspěch je pro sociální pracovníky mílový krok, ze kterého mají radost. Při této práci je však velmi důležitá ochota spolupráce druhé strany, ochota naslouchat radám a řídit se jimi. Záleží na disciplinovanosti klientů a jejich ochotě překonat dané problémy a z nepříznivé sociální situace se postupně dostat.

Závěrem si dovoluji říci, že není důležité, zda dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory budou vyplácet úřady práce či městské úřady. Důležité je, aby tyto dávky byly rychlé, adresné, byly využívány jednotlivci i rodinami s nezaopatřenými dětmi pro překonání nepříznivé sociální situace a nedocházelo k jejich zneužívání. Je nutné si uvědomit, že sociální práce je zaměřena na pomoc občanům, kteří se ocitají v nepříznivých sociálních situacích. Úkolem sociálních pracovníků je pomáhat občanům a hledat východiska z jejich nepříznivé sociální situace.

Seznam zkratk

Sb.	sbírka
č.	číslo
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaně
tj.	to je
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
např.	například
CNS	centrální nervová soustava
ADHD	syndrom hyperaktivity

Seznam použité literatury

1. BECHYŇOVÁ, Věra, KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. 151 s. ISBN 978-807367-395-5.
2. BECK, Petr, aj. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. Olomouc : ANAG, spol. s.r.o., 2012. 447 s. ISBN 978-80-7263-744-7.
3. BŘESKÁ, Naděžda, aj. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady, 14. aktualizované vydání*, Olomouc : Anag, 2012. 224 s. ISBN 978-80-7263-739-3.
4. GRECMANOVÁ, Helena, aj. *Obecná pedagogika II*. 2. vyd. Olomouc : HANEX, 2003. 192 s. ISBN 80-85783-24-X.
5. GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.
6. HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha : Jiří Budka, 1996. 297 s. ISBN 80-90 15 49-0-5.
7. HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 228 s. ISBN 80-7178-888-0.
8. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody, aplikace*. 3. vyd. Praha : Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.
9. KANTOROVÁ, Jana a kol. *Vybrané kapitoly z Obecné pedagogiky I*. Olomouc : HANEX, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7409-024.0.
10. KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. přeprac. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
11. MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1994. 151 s. ISBN 80-901424-9-4.
12. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2013. 570 s. ISBN 978 -80-262-0366-7.
13. MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
14. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
15. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

16. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
17. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4.
18. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 2006. 312 s. ISBN 80-86429-58-X.
19. MUSILOVÁ, Marcela, MUSIL, Jiří. *Asistentká praxe. Cvičebnice a metodické vádemékum*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 48 s. ISBN 80-244-0297-1.
20. MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vydání Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 42 s. ISBN 80-244-0749-3.
21. NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha : Academia, 1997. 336 s. ISBN 80-200-0628-1.
22. OCHRANA, František. *Metodologie vědy : Úvod do problému*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2009. 156 s. ISBN 978-80-246-1609-4.
23. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. 101 s. ISBN 80-7178-029-4.
24. SATIROVÁ, Virginia. *Knihy o rodině*. 2. vyd. Praha : Práh, 2006. 357 s. ISBN 80-7252-150-0.
25. SCHAEFFEROVÁ, Edith. *Co je rodina?* 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1995. 179 s. ISBN 80-85495-41-4.
26. SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti*. 1. vyd. Brno : BARRISTER & PRINCIPAL, 2002. 517 s. ISBN 80-85947-80-3.
27. TOMEŠ, Igor a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vyd. Praha, 1998. 209 s. ISBN 80-85305-39-9.
28. TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: Teorie a mezinárodní zkušenost*. 1. vyd. Praha : SOCIOPRESS, spol. s r.o., 1996. 213 s. ISBN 80-902260-0-0.
29. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese : variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 448 s. ISBN 80-7178-214-9.
30. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

Právní normy

1. ČESKO. Zákon č. 101 ze dne 4. dubna 2000 o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 32, s. 1521[cit. dne 23.11.2013]. Dostupné z:<<http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/>>
2. Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.
3. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.
4. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.
5. Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1014, *Sociální pojištění*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-040-7.
6. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.
7. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.
8. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.
9. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.
10. Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 1015, *Sociální zabezpečení*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7488-041-4.
11. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. ÚZ č. 937, *Rodinné právo*. Ostrava : Sagit a.s., 2013. ISBN 978-80-7208-962-8.
12. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ÚZ č. 900, *Nový občanský zákoník*. Ostrava : Sagit a.s., 2014. ISBN 978-80-7208-920-8.